

Збірник наукових матеріалів
XXXVII Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
el-conf.com.ua

«НАУКОВІ ПІДСУМКИ 2019 РОКУ»

09 грудня 2019 року

Частина 7

м. Вінниця

Наукові підсумки 2019 року, XXXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Вінниця, 09 грудня 2019 року. – Ч.7, с. 92.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XXXVII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Наукові підсумки 2019 року», 09 грудня 2019 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Історичні науки

<i>Веремчук О.В.</i> ВІДРОДЖЕННЯ ЛИТВИ ТА ЇЇ ПЕРШІ ПРОБЛЕМИ.....	5
<i>Губіна А.А.</i> КОРОТКО ПРО ЗВ'ЯЗОК ІСТОРІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	9
<i>Козубовська М.П.</i> ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ КІНЦЯ ХVІІІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ВПЛИВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НІМЦІВ НА СПОСІБ ЖИТТЯ ЖИТЕЛІВ БУКОВИНСЬКОГО КРАЮ	13
<i>Сорокіна О. С.</i> ПРАВИЛА, ОBOB'ЗКОВІ ДЛЯ УЧНІВ БЕРДЯНСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ ЩОДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МІСТА БЕРДЯНСЬК (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	28
<i>Сторожик О.О.</i> РОДИННИЙ МАЄТОК ДОНЕЦЬ-ЗАХАРЖЕВСЬКИХ (ЗАДОНСЬКИХ) В СМТ.ВЕЛИКИЙ БУРЛУК: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ	33
<i>Толкачов Т.Р.</i> ВІЙСЬКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ В КОНТЕКСТІ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ (MILITARY RECONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF THEATRICALIZATION)	37
<i>Толуп А.О., науковий керівник Сагай О.В.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЧИННИК У РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ	39
<i>Тохтаміш М.І.</i> ПРОСТИТУЦІЯ У ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ІІ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	44
<i>Тугай М.І.</i> НАРОДНІ БУДІВЕЛЬНІ ТРАДИЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ (за матеріалами досліджень о. М. Зубрицького)	49

Політичні науки

<i>Кузьмік З.І.</i> СТАНОВЛЕННЯ ЖІНОЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ.....	53
<i>Присяжна Б.В.</i> ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ	58

Соціологічні науки

<i>Крупа А.Р.</i> ПОЗИТИВНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ.....	63
<i>Куцмус К.І.</i> ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У МУЗЕЙНОМУ МАРКЕТИНГІ.....	66

<i>Мірошник Н.О.</i> ПРОБЛЕМА ЗЛОВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЕМ СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ.....	69
<i>Мірошник Н.О.</i> ПРОБЛЕМА СМІТТЯ В МЕГАПОЛІСАХ – ВИКЛИК ДЛЯ ТЕХНІКИ ЧИ ДЛЯ ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ?	72
<i>Стасишин О.М., Погодін С.А., науковий керівник Фірман В.М.</i> ВИРОБНИЧИЙ ТРАВМАТИЗМ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ.....	76
<i>Слободяник В.Р., Іванов А.В.</i> ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ.....	79
<i>Тихоновська С.В.</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ ГЕНЕЗИ ОСМИСЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В НАДАННІ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	83

ВІДРОДЖЕННЯ ЛИТВИ ТА ЇЇ ПЕРШІ ПРОБЛЕМИ

Веремчук О.В.,

*студентка факультету історії,
політології та національної безпеки
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Перед початком Великої війни литовські землі входили до складу Російської імперії (після третього поділу Речі). Тож 1914 р. на колишню столицю славного Великого князівства Литовського претендували не лише поляки та литовці, а й білоруси та євреї, які на той час складали основне міське населення міст Віленщини.

У 1914 р. в громадському просторі міста домінувала польська мова, хоча це був швидше «суржик» аніж та польська, якою розмовляли у Варшаві. Поляки також складали, напевно, з невеликим відривом від євреїв, міську більшість. В історичній Литві не особливо думали про «пробудження» польськомовного люду до його національної ідентичності, оскільки польська культура була приваблива в будь-якому разі, а володіння польською саме собою сигналізувало про соціальний статус у суспільстві.

Під час Першої світової війни, коли в Європі панував хаос, литовські землі опинилися під окупацією Німеччини з 1915 р. Завдяки цьому, через перемовини з німцями, Литві вдалося зробити перші кроки до відродження.

Першим кроком на шляху до незалежності стала конференція у Вільнюсі, яка була скликана за згодою Німеччини й проходила з 18 – 23 вересня 1917 р. Саме на Вільнюській конференції за участю 214 делегатів, під головуванням Йонаса Басанавічюса створено Раду Литви, яку називали Тариба. Її головою обрано Антанас Смятона. Саме ця організація стала тим органом влади, який невдовзі проголосив незалежність, й пізніше стане Державною Радою Литви [1].

Тож, невдовзі після Брестських переговорів, результатом яких став мирний договір між Німеччиною та Радянською Росією, й відповідно вихід

Росії з війни, Литовська Тариба, 16 лютого 1918 р. ухвалює Акт про незалежність Литви.

У Акті йшлося: «Рада Литви, як єдиний представник литовського народу, ґрунтуючись на визнаному праві народів на самовизначення, і на резолюції Литовської Вільнюської конференції 18-23 вересня 1917 року, проголошує відновлення незалежної держави Литва, заснованої на демократичних засадах, столицею якої є місто Вільнюс та оголошує про припинення всіх державних відносин, які існували раніше з іншими народами» [2].

Задекларувавши свою незалежність та створення новою демократичної держави, нова республіка заявила про свої претензії на колишню Віленську губернію, й відповідно на Вільнюс, який вважали своєю столицею. У цей же час Акт про незалежність декларував, що нові дипломатичні відносини повинен у найближчий час встановити Установчий сейм. Також він мав оголосити основні засади Литовської держави.

11 липня 1918 р. Литовську Тарибу перетворено на Державну Раду Литви. Саме Рада взялася за створення власних органів влади та збройних сил, домагалася остаточного виведення зі своєї території німецьких військ. Так цей орган продовжував діяти до скликання Установчого Сейму Литви 15 травня 1920 р., так як декларувалося Актом про Незалежність.

Проте фактичне набуття незалежності не виявилось таким легким, як здавалося. Незважаючи на капітуляцію німецьке військово командування утримувало фактичну владу до 1919 р. Проте це була не єдина проблеми Литви.

Після проголошення нової держави, на території Литви розпочинаються три збройні конфлікти, з Радянською Росією, білогвардійцями та поляками.

Радянська Росія намагатиметься зробити схожий сценарій до українського і створити Литовську радянську соціалістичну республіку, а потім Литовсько-Білоруську РСР. Проте тут її плани не увінчаються успіхом, так як ці території захоплять польські війська.

Після того як Вільню залишили німецькі війська, поляки організували місцеву самооборону й узяли у новорічну 1919 року ніч контроль над містом у

свої руки. У нічний наступ вирушили три батальйони так званої Самооборони Литви й Білорусі, сформовані наприкінці грудня з числа етнічних. Вони роззброїли поодиноких німецьких солдатів і зайняли міську ратушу. Німецьке командування продовжувало контролювати частину міста та залізничний вокзал.

Через польську загрозу з Вільнюса до Каунаса було евакуйовано литовське політичне керівництво. Напевно, вони сподівалися повернутися уже незабаром, ще не знаючи, що повернення затягнеться на більш ніж два десятки років.

За кілька днів до міста підійшли регулярні підрозділи Війська Польського. Проте протистояти Червоній армії їм не вдалося. Й поляки вимушені були покинути Вільно. Такий сценарій не сподобався Юзефу Пілсудському. І він вирішив перекинути додаткові сили з українського фронту. Таким чином, за важливе для литовців місто Вільнюс та Віленщину змагалися червоноармійці та Військо Польське.

Варшава не полишала намірів повалити литовську владу. З цією метою Польська військова організація підготувала заколот, який мав наметі знищення правління уряду Тариби та захоплення Каунаса з околицями. Цей задум зірвала литовська розвідка, яка, з'ясувавши плани заколотників, провела їхні масові арешти проти ночі з 28 на 29 серпня.

Після польсько-більшовицької війни та сутичок між польськими та литовськими арміями, Вільнюс залишається під владою Польщі. Так Литва починає шукати союзника проти Польщі. На початку 1920 р. виникає ідея, аби цим союзником стала уже більшовицька Росія, яка теж мала Польщу за свого ворога. Так, 31 березня 1920 р. Литовська Тариба пропонує Радянській Росії укласти військовий союз проти Другої Речі Посполитої.

Литва потребувала хорошого союзника проти поляків, Радянська Росія, у свою чергу, хотіла убезпечити свій фланг під час боїв. З такими мотивами двом державам й вдалося підписати Московський договір 12 липня 1920 р., за яким визнає незалежність Литви зі столицею у Вільнюсі і великими територіями на південному сході від міста, включаючи Гродно, Ошмяни, Ліду.

14 липня 15-та кавалерійська бригада 3-го кінного корпусу Червоної армії зайняла Вільно. Наступного дня сюди прибули гусарський полк та 7-й і 8-й полки зі складу 1-ї дивізії литовської армії, але більшовики не поспішали передавати їм місто, навпаки – литовські частини з міста вивели. У Вільно та околицях функціонувала більшовицька адміністрація, поширювалася відповідна пропаганда. Лише 6 серпня, коли червоні невблаганно наближалися до Варшави, було підписано конвенцію щодо евакуації частин Червоної армії з Віленського краю, Литва отримувала район Свенцянь та Вільно. Фактично червоні залишили Вільно лише 25 серпня, коли литовці почали категорично цього вимагати. Наступного дня у місто увійшла литовська армія. Очікувалося, що поляки, які успішно гнали червоноармійців на схід, не вступатимуть у новий конфлікт й полишать Вільно в спокої. Тим більше, що 10 липня під тиском Британії Польща визнала право Литви на місто [1].

Звичайно, полякам не сподобався хід подій. Окрім того, своє невдоволення висловлювали й пересічні поляки, які вважали ці території своїми.

Щоправда, на той час й у польському середовищі існували різні концепції включення Віленщини до Польщі. Тут варто згадати про плани Юзефа Пілсудського та Романа Дмовського. Вони обидва представляли різні вияви польськості й мріяли про різні Польщі.

Отож Пілсудський уявляв собі польську політичну націю здатною «керувати» багатонаціональним прикордонням. У свою чергу ж Дмовський виводив польську етнічну націю з жорстокої боротьби проти представників єврейської та німецької національностей. Від 1914 р. визначення польськості за Дмовським стало панівним, а його націонал-демократичний рух – найвпливовішим на польських землях [3].

Наприкінці Першої світової війни Вільно перебувало в центрі трьох переплетених протистоянь за владу над містом. Федералістичні рішення вимагали добре визначених кордонів, компромісів між місцевими елітами та згоди населення. Вони були за своєю суттю багатограннішими, ніж анексія Вільна більшовицькою Росією чи будь-якою національною державою.

Після виходу червоних із Вільна 22 вересня польські війська розпочали новий наступ, який супроводжувався сутичками між польськими та литовськими військовими частинами. 25 вересня полякам вдалося зайняти місто Гродно. Тому для запобігання подальших зіткнень під тиском військової контрольної комісії Ліги Націй в місті Сувалки 8 жовтня 1920 року був підписаний договір. Сувальська угода де-юре припиняла війну між двома країнами і встановлював кордон так, що більша частина Віленщина відходила до Литви. Проте мир панував недовго. Скоро за Вільно тут спалахнуть нові збройні конфлікти.

Отже, варто зазначити, що шлях Литви до незалежності у міжвоєнний період був нелегким, адже після завершення Першої світової війни й утворення нових країн на литовські етнічні території претендувала не одна країна.

Література:

1. Гоменюк І. Провісники другої світової. Прикордонні конфлікти в Центрально-Східній Європі: Від розпаду імперій до Гляйвіцької революції / Іван Гоменюк. -Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017.-352 с.
2. Акт незалежності Литви: Вільнюс, 1918 р.
3. Pruzinski Ksawery. Niezadowoleni i entuzjasci. – Warszawa: Panstwowy Instytut Wydawniczy, 1990. – s. 637–644.

УДК 930.2

Історичні науки

КОРОТКО ПРО ЗВ'ЯЗОК ІСТОРІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Губіна А.А.

*студентка історичного факультету
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

З активним розвитком комп'ютерних технологій розпочався новий етап розвитку наук. Більшість, а то й усі вони, зокрема й історія, почали усе частіше використовувати комп'ютер у різноманітних дослідженнях. Новітні технології можуть опрацьовувати тонни інформації, значно прискорюючи процес її обробки, завдяки

чому значно пришвидшується дослідження. Також трапляються випадки, коли саме лише комп'ютеру вдається виконати обробку інформації, яку не змогла зробити людина (наприклад, дешифрування старих манускриптів). Завдяки поєднанню комп'ютерних технологій та історичної науки виникає нова міждисциплінарна дисципліна, яка називається «історична інформатика», а також її практична галузь «цифрова історія».

Історична інформатика – це спеціальна наукова дисципліна, яка займається конкретними інформаційними проблемами в історичних дослідженнях та історичних джерелах та намагається вирішити ці проблеми у загальному вигляді за допомогою обчислюваної техніки. Тобто, використовуючи історичну інформатику, науковці можуть виконувати різноманітні операції (передача, збереження тощо) над історичною інформацією [1, с. 142].

Історична наука має наступні інформаційні проблеми:

- інформаційні проблеми історичних джерел;
- інформаційні проблеми взаємодії джерел;
- інформаційні проблеми історичного аналізу;
- інформаційні проблеми презентації джерел/аналізу [1, с. 143].

Історична інформатика на сьогодні є достатньо необхідною дисципліною, яка має наступні перспективні напрямки:

- моделювання й стандартизація даних;
- електронна публікація джерел за допомогою технології XML;
- комп'ютеризований контекст-аналіз тексту й аналіз зображень;
- використання статистичних технологій;
- розробка спеціальних інформаційно-пошукових систем для роботи з історичними даними;
- рефлексивне й імітаційне моделювання (графіка, 3D-моделювання тощо);
- електронні публікації джерел та онлайн музейні експозиції [2].

Digital history – спеціальна прикладна галузь, яка пов'язана із застосуванням сучасних технологій задля створення історичних ресурсів та збереження історичної спадщини [1, с. 141].

Термін вперше було вжито у 1997 році американськими дослідниками Е. Аєром та У. Томасом при заснування у Вірджинії Центру цифрової історії. Теоретичне ж обґрунтування термін отримав через 5 років у монографії Д. Коєна та Р. Розейнцвейга [3].

Завдяки цьому напрямку історики мають змогу активно використовувати комп'ютерні технології задля таких задач:

- математичне моделювання та комп'ютеризований статистичний аналіз;
- комп'ютеризований аналіз текстів (яскравим прикладом цього можна вважати різноманітні розшифрування давніх текстів, як-от у 2018 році стало можливим прочитання стародавніх шумерських текстів завдяки новітнім технологіям машинного перекладу) [4];
- створення історичних баз даних;
- проекти з електронної археографії (створення електронних публікацій унікальних історичних джерел; наприклад, великою колекцією таких публікацій може похвалитися Британська бібліотека, на сайті якої можна передивитися ці документи: <https://www.bl.uk/manuscripts/>);
- проекти з оцифрування різноманітних джерел;
- моделювання даних історичних джерел за допомогою технології eXtensible Markup Language (розширена специфікація мови) [5].

Важливим етапом розвитку історичної інформатики можна вважати й виникнення різних дисциплін, що гармонійно поєднують у собі історичну науку та комп'ютерні технології. Прикладом такого поєднання може слугувати **комп'ютерне джерелознавство**. «Комп'ютерне джерелознавство включає найрізноманітніші аспекти побудови дослідницького інструментарію, зокрема побудови корпусу джерел, створення семантичної розмітки, проведення мережевого аналізу» [3].

Тож можна сказати, що історична інформатика та її прикладна галузь «цифрова історія» є важливою дисципліною для науковців та має пріоритетне

становище серед інших завдяки своїй актуальності. Завдяки цій дисципліні науковці можуть виконувати різноманітні операції над історичною інформацією, використовуючи комп'ютерні технології. Так, саме завдяки цьому стало можливо оцифрування старих історичних джерел і створення справжніх електронних бібліотек з ними, стало можливим створення історичних електронних баз, а також використання комп'ютерних технологій й власне під час самого історичного дослідження (приміром, модулювання або контекст-аналіз). Історична інформатика – це молода дисципліна, яка має величезний потенціал та не меншу важливість для наукової спільноти.

Література:

1. Рябко А. В., Кухарчук Р. П. Інформаційні технології в історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка. Сер. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 141-146.

2. Boonstra O., Breure L., Doorn P. Past, Present and Future of Historical Information Science. Amsterdam, 2004. 130 с.

3. Удод О.А. «Цифрова історія»: актуальні проблеми методології та методики. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: матеріали методологічного семінару*, 4 квіт. 2019 р. Київ, 2019. С. 269-275

4. Інтернет-ресурс. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-46541222> (дата звернення: 06.12.2019).

5. Куліков В.О. Нові інформаційні технології в історичних дослідженнях. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Сер. Історія*. 2007. Вип. 762. С. 217-228.

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
БУКОВИНИ КІНЦЯ ХVІІІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ВПЛИВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ НІМЦІВ НА СПОСІБ ЖИТТЯ ЖИТЕЛІВ
БУКОВИНСЬКОГО КРАЮ

Козубовська М.П.

*викладач Вижницького коледжу
прикладного мистецтва ім.В.Ю.Шкрібляка
(м.Вижниця)*

Історія розвитку Буковини, у тому числі й Вижниччини, надзвичайно цікава і багатогранна. Буковина завжди вважалася своєрідною моделлю мирного і толерантного співжиття різних етнічних груп. Цей куточок української землі був і залишився привітним і гостинним для всіх людей доброї волі. Саме цей край став понад 200 років тому новою батьківщиною для сотень німецьких трудових родин, котрі шукали тут кращої долі.

Найдавніші відомості про появу німців на землях майбутньої Буковини походять з доби середньовіччя. Чи не найпершими були купці-сакси (саси), які прибули сюди в 14 ст. переважно із Семигороду (Трансільванії). Вони осіли в містах Сучаві на Сереті, а згодом і в деяких інших торгово-ремісничих центрах Молдавського князівства. В Сереті деякий час існувало католицьке єпископство, і ще в 1371 році отець Ніколаус із Мельзака (Прусія) заснував на території серетської парафії монастир Ордену францисканців. Однак протягом 16-17 ст. німецькі торгово-ремісничі колонії на Буковині через несприятливі історичні обставини занепали, а їхні мешканці втратили етнічні риси [1. С, 96-97].

Відтак поодинокі і вельми недовготривалі німецькі поселення почали з'являтися на території краю в середині 18 ст. Справа в тому, що на території Польщі ці лютерани зазнавали утисків з боку католицької церкви. Проте з початком російсько-турецької війни 1768-1774 роках німецькі сукнороби були змушені втікати з цього поселення, у зв'язку з чим воно припинило існування.

Німецька колонізація набула помітних розмірів лише після приєднання

Буковини до Габсбурзької монархії, зокрема після видання 17 вересня 1781 року «Патенту про переселення», у якому проголошували пільги для всіх іноземців, що бажали переселитися на територію Австрії. Патент сприяв припливу у малозаселені області, зокрема Галичину та Буковину, вихідців із німецьких князівств, де існувало відносно аграрне перенаселення і важкі повинності селян. Не менше значення мав і патент про віротерпимість, опублікований 20 жовтня того ж року. Він дозволяв лютеранам, кальвіністам і православним вільне сповідування їхніх релігійних конфесій, а також урівнював їх у правах із католиками [10. С, 14].

Перші колоністи з прирейнської Німеччини (шваби) прибули в Чернівці в червні і жовтні 1782 року у кількості 22 сімей, їх поселили в Рощі (2 сім'ї), Жучці (2 сім'ї) та Молодії під Чернівцями (13 сімей). Вони одержали земельні ділянки, грошову допомогу, сільськогосподарський реманент, худобу. Завдяки цьому німецькі поселенці досить швидко створили міцні господарства.

Наступна група німецьких колоністів була поселена на Буковині 1787 р. у кількості 75 сімей. Вони одержали землю в помістях Буковинського православного релігійного фонду.

Перші сільські колоністи, які організовано прибули на Буковину у 80-роках 18 ст. одержували, окрім земель, дерев'яні будинки, які склалися з кількох приміщень. Вхідні двері вели в сіни, так званій «Vorhaus», де розташовувалася піч, завдяки чому сіни використовувалися одночасно як і кухня. З одного боку сіней знаходилася житлова кімната (Wohnstube), а з іншого комора (Kammer). Часто в одному комплексі з будинком, була конюшня. Хлів для худоби стояв окремо. Поруч розташовувалася стодола з током для обмолоту хліба. За користування цими спорудами колоніст сплачував один флорин на рік.

З часом німецькі селяни посадили навкруг або позаду будинків фруктові дерева, так що сади стали обов'язковим атрибутом господарства колоністів. Біля самих жител садили горіхи або груші.

У ХХ ст. житлові умови німецьких селян значно покращилися, будинки стали більшими і просторішими, хоча господарські споруди продовжували будувати з дерева і покривати дранкою. Лише наприкінці століття заможні

господарі почали ставити муровані будинки, інколи покривали їх бляхою. В будь-якому разі житло стояло боковою стіною до вулиці, а фасадом до двору, як це прийнято на Буковині і до нині. Між вулицею і будинком розташовувався величенький квітник, або грядки з городиною. Фасадний бік був звернутий, як правило, на південь, або схід [3. С, 25-26].

Простора житлова кімната розташовувалася справа від сіней. Вона мала два вікна, які виходили на вулицю, та одне, звернуте в двір. Звичайно, біля житлового приміщення була ще комора з вікном, яке виходило в бік вулиці. В такому разі поруч з коморою, одразу ж за сіньми, споруджувалась окрема кухня з вікном, яке виходило в сад або на ділянку сусіда. Кімната і комора обігрівалися спільною піччю. У старших будинках, за франконським звичаєм, стіл і лави стояли в так званому «Божому кутку»(Ehrenplatz), де висіло розп'яття. У новіших житлах стіл стояв між двома головними вікнами, а на кутках розташовувалися ліжка з численними подушками поставленими гіркою одна на одну. З інших меблів у німецьких будинках зустрічалися окрім лавок, важкі дерев'яні крісла, багаторядні полиці, на яких стояли блюдця, тарілки, глечики, пляшки. На видному місці під стінкою була велика полірована скриня для одягу. На ній стояли квіти, а над нею висіли ікони (в католицьких родинах). Окрім скрині міг бути ще й додатковий ящик для речей, який теж стояв під стіною. Особливістю побуту колоністів був великий настінний годинник з чорного дерева німецького виробництва, який висів в одному з кутів. У багатьох випадках такі старовинні годинники німці привозили з собою як сімейну реліквію і як згадку про свою батьківщину. З іншого боку сіней розташована кімната або комора. Кімната слугувала житлом для перестарілих. Далі як продовження будинку розташовувалась конюшня. Під сінями чи коморою влаштувався підвал, вхід до якого закривався дерев'яною кришкою. Інколи підвал будували на подвір'ї й обладнували міцними дверима із замками, які часом бували зайвими, тому що кожен господар тримав сторожових собак. Навпроти житлового будинку, паралельно до нього, стояв хлів для худоби з коморою для сіна. Далі стояв прибудований або окремо споруджений свинарник, курник, вбиральні і собача будка. В глибині двору розташовувалася стодола, яку

на перших порах плели з прутів, а згодом почали робити з дошок. Окрім того, колоністи перейняли в місцевих жителів звичай споруджувати кошниці для кукурудзи, які спочатку плели, а потім збивали з планок. Дахи покривали дранкою. З кінця XIX ст. заможніші господарі почали використовувати для покриття будинків бляху. Особливою прикметою німецьких будинків був мурований комин, перекритий хрестоподібним склепінням. На комині завжди виліплювали рік спорудження або перебудови дому. У дворі, ближче до вулиці, обов'язково розташовується криниця. Воду діставали по - різному. Це могли робити за допомогою "журавля" коловорота або й довгої палиці. Перед криницею заради завжди ставився жолоб для поїння тварин. Двір відокремлювався від вулиці міцним парканом з товстих горизонтальних дошок і двохвіртковими воротами. Біля паркану розбивалися лавка для відпочинку [4. С, 104-106].

Таким чином двір німецького колоніста був з трьох боків оточений будівлями, а з четвертого - парканом, утворюючи замкнутий простір. Присадиба розташовувалася за будівлями. Частину її, як зазначалося, займали фруктові дерева, а частину город. Саме німці першими на Буковині почали вирощувати картоплю. Крім неї садили горох, біб, квасоллю, червоний буряк, чечевицю, кукурудзу, гарбузи, огірки тощо. З технічних культур вирощували соняшник, льон і коноплю. Виноградну лозу плекали більше для прикрашання стін будинків, ніж заради самого винограду, який через кліматичні умови не завжди дозрівав. Майже всі колоністи мали власні пасіки.

Основою господарства німецьких селян було землеробство й тваринництво. Маючи в користуванні 10-15 га орної землі, вони застосовували не традиційне для Буковини трипілля, а багатопілля з правильною сівозміною і використовували різноманітний інвентар та машини. Окрім власної землі німці нерідко обробляли ще й чужі поля, на умовах оренди. На полях вирощували жито, пшеницю, ячмінь, кукурудзу, кормові культури.

Колоністи були визнаними майстрами вирощування кращих порід коней і великої рогатої худоби. Вони утримували по 3-4 кобили-матки великовагових порід, окрім того лошат і робочих коней. Коли німецький селянин виїжджав на

конях на вулицю, то вже здалеку було видно по широкогрудих, рослих конях, хорошій зброї і добротному возу, що це їде колоніст.

Із середини 19 ст. німці почали розводити продуктивні породи корів, а саме бернську, симентальську, альгауську, мюрцтальську. Корів утримували в утеплених стійлах з годівницями, твердою долівкою, пристроєм для подачі кормів та очищення від гною [5. С, 60-61].

Як приклад процвітаючого німецького колоніста можна навести відомості про господарство Якоба Зауера з Терблечого. На початку ХХ ст. він мав 21 га землі, в тому числі 19 га поля та 2 га саду й присадиби. З кожного гектара ріллі він одержував в середньому по 17 ц пшениці, 16 ц жита, 22 ц ячменю, 128 ц картоплі. В господарстві було 4 коней 16 голів великої рогатої худоби, 4 свиней, різна птиця. Зауер мав повний набір сільськогосподарських знарядь і машин. Його садиба складалася з великого житлового будинку, просторих конюшень для худоби, свинарника, пташника й ще трьох господарських будівель. Він постійно наймав 5 робітників. Господарство приносило в середньому 1 тис. крон чистого прибутку. Господарства багатьох німецьких селян мали вартість 10 тис. флоринів і більше, тоді, як господарство корінних жителів рідко перевищували вартість 1.5 тис.фл.

Як відзначав Й.Полек, найсталіші прибутки від своїх господарств мали ті колоністи, які мешкали поблизу ярмаркових містечок. "У Чернівцях можна було побачити кожного ранку цілі каравани "швабок" які йдуть з повними корзинами молока і овочів на головах, з легшими речами в руках, не зважаючи на дощ і бурю , на гололід і снігові замети".

Хоча німецькі колоністи були загалом заможнішими ніж корінне населення, їхній побут, одяг та їжа не відзначалися пишністю. У робочі дні "шваби" одягали прості широкі штани заправлені в чоботи, прилягаючу кофту поверх сорочки і картах. "Ціпсери" ж носили вузькі світло-сірі шерстяні штани з ремінцем, постолли, і фетровий капелюх з вузьким краєм. Святковий одяг був у всіх німців однаковий. Він складався з чорної або темно-синьої сукняної куртки, сірих сукняних штанів, сатинового жилета і шапки з чорного сукна. Взимку на голову одягали круглу хутряну шапку, замість кофти – кожушок , на ноги – високі юхтові чоботи.

Жінки й дівчата носили влітку відносно короткі складчасті спідниці темно-синього або червоного кольору, завжди в горошок. На голову вдягали платок з квітковим узором, кінці якого зав'язували на потилиці двома великими вузлами. Дівчата могли виходити й без нього. Святковий одяг складався із світлого ситцевого плаття, білого фартушка й чорного шовкового платка. Взимку жіночий одяг був шерстяний. Правилком хорошого тону було щоб у святкові дні у хлопця з кишені виглядали кінчики яскравої хустинки, дівчина тримала в руках букетик квітів або хустинку із звисаючими кінчиками.

Чоловіки мали великі кишенькові годинники на масивних залізних ланцюжках і було прийнято час від часу на них поглядати [6. С, 226-227].

Німці любили ситно поїсти, хоча при цьому приказували: « Fette Kost magere Erbschaft» (Жирна їжа – худий спадок). Вживали молочні продукти, суп з картоплі або мучної бовтанки, густий м'ясний бульйон, горох, квасоллю, чечевицю. Улюбленою стравою була квашена капуста з кнедлями. На даний час дуже популярні на Буковині книглі, які практично готуються у кожній буковинській сім'ї. Майже щоденно їли м'ясо. Господар не відмовлявся випити зранку чарчину горілки. Окрім того, німці швидко призвичаїлися до традиційної їжі корінного населення.

Отже, німецькі колоністи використали досвід своїх західноєвропейських предків, щоб створити для себе кращі житлові побутові умови, мати міцні господарства, орієнтовані на виробництво товарної продукції завдяки передовим методам господарювання. Тому вони в побуті й роботі ширше використовували предмети, матеріали знаряддя та механізми ремісничо-фабричного виробництва.

Як і корінні жителі Буковинського краю, німецькі колоністи мали свої давні звичаї, традиції, обряди, повір'я, які були основою їхньої духовної культури.

До найважливіших родинних звичаїв належало весілля, яке проводилось зазвичай восени або на масляницю і тривало 2 або й 3 дні. У більших поселеннях, де одночасно гралося кілька весіль, вони відбувалися по чергово в неділю,

вівторок і четвер. В окремих селах весільним днем був понеділок, який традиційно вважався щасливим днем.

Гостей запрошували за день до весілля наречені або спеціально призначені хлопці в кількості 4/6 осіб. В окремих колоніях це робив «весільний запрошувач», який ходив з багато прикрашеною стрічками палицею по будинках, вказаних йому нареченими чи батьками. Він виголошував віршоване запрошення, яке складав сам або ж знав від предків, наприклад, що нехай приходять гасди цього дому на весілля «Auf Tropfel Suppen auf Brockel Fleisch und auf den Sprung» («На крапельку супу, на крихточку м'яса і гарніру, на ковток і на стрибок»). У кожному домі «запрошувача» пригощали келихом горілки, і пов'язували на палицю ще однією стрічкою [7. С, 17].

Святково вдягнені весільні гості збиралися до будинку молодої. Наречений приходив туди у супроводі друзів. Останні одягалися так само святково, як і молодий. Окрім того, вони прикрашали капелюхи чи шапки квітами і двома червоними стрічками, які звисали аж на плечі. Коли з'являлися музиканти, їх зустрічали пострілами з пістолів.

Перед тим, як іти до вінчання, наречені просили вибачення у батьків і гостей за всі прикрощі й образи, які вони, можливо, їм завдали.

Коли весільна процесія йшла до церкви й поверталася з неї, хлопці стріляли в повітря з пістолів. Інколи вже на шляху до церкви шнуром чи палицею перегороджували дорогу весільній процесії, але як правило, таке відбувалося при поверненні з вінчання. Щоб звільнити шлях молодий змушений був заплатити митний збір від 20 крейцерів до одного гульдена.

Перед будинком нареченої молодих оточували всі запрошені. З певними церемоніями наречена знімала фату і кидала її дівчатам. Вважалося, що та з них, якій вдалося спіймати фату, незабаром теж вийде заміж. Вдома обвінчаних молодих зустрічала мати нареченої з хлібом і сіллю. Відтак всі йшли на весільний обід, який відбувався у домі молодої. Якщо ж там було мало місця, то застілля відбувалося в будинку молодого або й у чужому домі.

Головну роль відігравав під час застілля так званий «Tischmeister» (старший стола). Він підносив наїдки й розважав гостей. Під кінець застілля дружби ходили вздовж столів з таріллю, на якій стояли два келихи з вином і, просячи гостей випити, збирали весільні подарунки. Наречена щиро дякувала за подарунки.

У протестантських колоніях, тобто у «швабів», це робив молодий. Після цього кухарка просила винагороди, бо, мовляв, під час приготування наїдків «спалила фартух». Один із музикантів теж просив поміняти мундштук, тому що під час гри нібито він зламався в його трубі. В деяких селах кухарка чи інша особа з обслуговуючого персоналу залізала під стіл і знімала взуття з ніг нареченої. Молодий повинен був заплатити за те взуття викуп [8. С, 28].

Застілля поділялось на дві частини: опівночі закінчувався так званий «малий стіл» і починався «великий стіл», що тривав до самого ранку. Тим не менш опівночі вінчальні матки та інші жінки вели молоду в сусіднє приміщення, знімали з неї весільний вінок і одягали в звичайне плаття. Фартух і чепець – подарунки вінчальних маток. Після її заводи, тримаючи в руках запалені свічки, в кімнату, де відбувалося застілля. Столи відсовувалися вбік і молода починала танцювати - спочатку сама, а потім по черзі з молодим, вінчальними батьками і матками, дружбами, дружками і, нарешті, з гостями. Це танок нареченої, який ще називали диким танком молодої, тому що хлопці вичікували момент, коли вона міняла партнерів, щоб «викрасти» її й отримати від молодого викуп.

Закінчувалось воно перевезенням посагу ("везенням постільного вбрання або постільної білизни") і "спаленням солом'яного матрацу". Останнє полягало в тому, що кухарка або інша жінка спалювала під столом жменю соломи чи сіна, витягнутої з ліжка молодої. Як підкреслював Л. А. Симігінвич-Штауфе, перевезення посагу супроводжувалося чисельними жартами, коли, наприклад, подушку, матрац, покривало піднімали, наче прапори, і так везли через село. Назустріч виїжджали на жеребцях чоловік, перевдягнений на жінку, а жінка, перевдягнена в чоловіка. Якщо ж молода залишалася вдома і посаг не треба було перевозити, то все одно веселі хитруни умудрялися повитягувати на

подвір'я подушки, покривала, матраци, одяг і починали виробляти з ним різні жарти з перевдяганнями й маскарадом.

Сім'ї буковинських німців були досить багатодітними. Новонароджене дитя одразу ж після купання передавалось матері, відтак батькові, потім іншим, хто був присутнім при народженні. Всі його цілували і хрестили. В робітничих колоніях читали дитині в обличчя або на вушко молитву "Отче наш". Кумівство було взаємним. Відмовлятися від ролі хрещених вважалося гріхом. Хрещені батьки дарували гроші (1-2 гульдени) та двометровий шматок перкалю, з якого через рік чи два мати шила дитині одежинку. Коли породілля перший раз йшла в церкву, то всі, кого вона зустрічала, вітали її з днем народженням "принца" чи "принцеси", бажаючи їм щастя, Божого заступництва тощо [9. С, 45-46].

Коли ж хтось помирав, то збиралися всі родичі й друзі, а якщо це відбувалося у неділю або в святковий день, то й всі інші члени громади, щоб помолитися за вмираючого й полегшити йому вихід з цього світу. Допоки тіло померлого знаходилося в будинку, всі рідні й близькі вночі не спали, спільно молячись. Поряд із цим існували деякі повір'я. Зокрема, після смерті батька чи матері спалювали соломку, на якій вони лежали. Попіл старанно згортали на купку й залишали на ніч. Вранці в попілі знаходився слід ноги. Тоді приходили діти і вставляли підшви в цей слід. До чийої ноги підходив слід, той був наступним, щоб послідувати в могилу за батьками.

Серед календарних свят, які відзначали німецькі колоністи, особливе місце займало Різдво. У католиків, тобто богемських німців і більшості цїпсерів в різдвяний вечір звичайно з'являвся маленький Христос у вигляді вдягнутої у білі строї жінки. Його супроводжував перевдягнутий чоловік, який в одній руці мав різку для неслухняних дітей, а в іншій - серветку з яблуками та горішками для слухняних.

Проте часто розігрувалися справжні різдвяні вистави. У робітничих німецьких поселеннях це були так звані "пастуші комедії", у німецько-богемських колоніях - "гра про трьох королів", по-іншому "їроди". У чернівецькому передмісті Роца, де перед першою світовою війною проживало близько 4,5 тис.

"швабів", переважно городників, звичайно ставили на Різдво "апостолів" або гру про християнських апостолів. Вона представляла Спасителя, який судить людей, особливо ж малих дітей. Його оточували святі Петро, Мартин, Миколай, Томас, Мойсей, два (інколи чотири) Ангели і два "Руперуси" (Рупрехти). Останні уособлювали своєрідних дідьків. Як обвинувачі виступали Петро, Миколай, Мартин і Мойсей. Те, що вони виголошували, звучало так обтяжливо, що один з Руперусів робив вигляд, ніби хоче забрати присутніх дітей. Але святий Томас випрошував для них помилування. На закінчення всі задіяні особи спільно співали різдвяну пісню. Ангелів і Руперусів грали дівчатка й хлопчики, тоді як всі інші ролі виконували чоловіки. Кожен актор був одягнутий у довгу білу сорочку, стягнуту широким поясом з кольорового паперу. Голови прикрашали паперові корони. Христос тримав у руках скіпетр, Петро - довгий дерев'яний ключ, Мойсей - дві кам'яні таблиці, Миколай і Томас - пастуші палиці, Мартин - горнятко для збирання грошей, більший ангел - дерев'яний меч, менший - дзвіночок (якщо їх було четверо, два більші мали мечі, а менші - дзвіночки), оба Руперуси - кайдани.

Як правило, німецькі колоністи вельми весело й дружньо проводили храмове свято. Напередодні поблизу шинку вкопували високий стовп ("дерево"), прикрашений квітами й довгими яскравими стрічками, щоб кожній подорожній міг здалеку побачити, що громада відзначає храм. Після служби Божої селяни, насамперед молодь, збиралися біля шинку або (за поганої погоди) в шинку й влаштовували танці, співи та ігри. Танцювали та співали під акомпанемент гармоніки - любимого інструменту німецьких селян. Пісні були виключно традиційні, привезені з історичної батьківщини. Дослідники в один голос стверджують, що на Буковині німці не створили жодної народної пісні, хоча полюбляли співати жартівливі єврейські пісні, а також пісні інших мов. Наприкінці свята дівчата платили за наїдки, а чоловіки за традиційні напитки - горілку та пиво [10. С,14].

Традиційна культура німецьких селян була просякнута численними повір'ями та забобонами, які проявлялися в певних звичаях та обрядах. Наприклад, селянські дівчата намагалися різними способами вгадати свою

майбутню долю і вдавалися до ворожіння. Так, у день Св. Андрія збиралось разом, як правило, дев'ять дівчат і кожна готувала кнедлик, надаючи йому певної форми, щоб відрізнити від інших. Після того, як кнедлі зварилися, вони клали його перед добре нагодованим собакою. Та дівчина, чий кнедлик собака з'їв першим, вийде незабаром заміж. Також на Св. Андрія дівчата одягали простеньке вбрання, розпускали волосся і сідали між двома дзеркалами рівно опівночі. В цю хвилину в одному із дзеркал повинен був з'явитися образ судженого. Але перед цим ворожінням треба було постити і роздавати милостиню. Хлопці ж знали про цей звичай, підходили під вікна до дівчат, стукали в шибки, щоб всіяко налякати їх, одним словом робили собі з цього забаву. Окрім того, дівчата практикували "стовбове пророцтво". Потрібно було вийти опівночі на вулицю і відрахувати в паркані 12 стовпів. В залежності від того, яким буде 12 стовп - кривий чи рівний, високий чи низький, таким буде майбутній наречений.

Існували різні приворотні та відворотні засоби, які використовували дівчата. Вельми цікавий з них такий: дівчина ловила летючу мишу і закопувала її в мурашник. Через певний час мурахи з'їдали тварину, від якої залишався тільки кістяк. Дівчина робила з кісточок вилку, віничок і грабельки, яку відтак використовувала в двох випадках. Якщо вона хотіла щоб наречений був гарним, то старалася погладити грабельками хлопця, який їй подобався. Коли ж до неї підходив не бажаний кандидат у женихи, то вона колола його вилкою і проганяла геть віником геть.

Селяни-німці дуже вірили в різноманітні прикмети, пов'язані з тваринами, птахами, людьми. Красивій корові прив'язували червону стрічку, щоб вберегти від злого ока. Якщо ластівка пролітала між рогами корови, це могло призвести до того, що тварина даватиме погане молоко. Вночі скиглить сова або виє собака - хтось з близьких незабаром помре. Побачив у дорозі сову - хтось помре із родичів. Перебіг дорогу заєць під час поїздки - краще повернутись, тому що може трапитись велика неприємність, якщо продовжити подорож. В певні дні не можна було підходити до улюблених дерев, так як

найменша подряпина могла їх вбити. Поганою прикметою було побачити жінку на початку оранки, яка йде на зустріч.

Отже, звичаї і традиції, обряди та повір'я німецьких поселенців мали багато етнографічних особливостей. Вони відображали духовну культуру колоністів, яка в певній мірі базувалася на духовних цінностях, принесених першими переселенцями з історичної батьківщини і збережених наступними поколіннями.

Потрібно відзначити, що німецькі селяни, ремісники і робітники внесли помітний вклад в господарський та культурний розвиток краю, доклали багато зусиль до освоєння часто малопродатних для обробітку земель, корчування лісів, розбудови високоефективних землеробсько-тваринницьких господарств. Колоністи справили значний вплив на підвищення економічного рівня виробництва в краї через високу культуру сільського господарства та діяльну участь у розбудові промислових підприємств.

Безумовно, успіхам німецьких колоністів сприяла не лише матеріальна й правова підтримка з боку державної влади, але й використання передового досвіду їхніх західноєвропейських предків. Цей досвід дозволив їм створити для себе кращі житлові й побутові умови за традиційними німецькими звичаями, мати міцні «бауерські» господарства, орієнтовані на виробництво товарної продукції завдяки передовим методам господарювання. Тому побуті й виробничій діяльності вони ширше використовували предмети, матеріали, знаряддя й механізми ремісничо-фабричного виробництва.

Разом із матеріально-виробничим досвідом німецькі поселенці принесли на нову батьківщину свої давні звичаї і традиції, обряди й повір'я, які відрізнялися від аналогічних проявів духовної культури місцевого населення, тобто мали власні етнографічні особливості. Вони відобразили духовну культуру німців-колоністів, яка в значній мірі базувалася на духовних цінностях, принесених першими переселенцями з історичної батьківщини і збережених їхніми нащадками. Ці особливості проявилися і в традиційній сімейній обрядовості, і в календарній обрядовості з її своєрідною народною театральністю, і в звичаях,

пов'язаних з щоденним життям і виробничою діяльністю. Водночас колоністи не були замкнутою етнографічною групою і в етнічно змішаних громадах активно сприяли елементи місцевих культурних традицій.

Саме в цей період спостерігається поживлений розвиток національних культур краю. Музичні товариства різних національних забарвлень стали тією силою, яка плекає національний дух та доброзичливі міжнаціональні стосунки, адже музика, пісня, танець завжди були і є одним із основних компонентів на шляху до взаєморозуміння між націями.

Головною рушійною силою у прогресі Буковини упродовж 19 століття стали тисячі німецькомовних переселенців, які розмовляли десятками діалектами німецької мови, походили із різних регіонів Австрійської держави, були римокатоликами і протестантами, а місцеве населення їх всіх, за винятком міських німців, називало збірною назвою – шваби. Швидко, за кілька десятиліть, вони продемонстрували прогрес: від невеличких німецьких колоній в існуючих селах Буковини – до власних заможних великих сіл. Шваби були взірцем, на яких рівнялися і у яких вчилися українці та румуни. Тенденції сільської кооперації, споживчих кооперативів, молочарень та сироварень, фінансових інституцій – ощадно-позичкових кас – вже тоді були практикою серед німецьких громад Буковини.

Політична еліта цих буковинських швабів жила у Чернівцях та всіх повітових містах, були держслужбовцями, ремісниками, офіцерами і вчителями, але найяскравіші їх представники були серед професорів Чернівецького університету та державної гімназії. Хоча, загальна кількість німців Буковини ніколи не перевищувала 9% від кількості населення краю, корисний коефіцієнт їхньої присутності був у кілька разів вищим. Як і інші національні спільноти німці мали свої різноманітні товариства, політичні партії, газети й журнали, театральні та музичні об'єднання, спортивні команди, які вони утримували як за власний кошт, так і завдяки підтримці Буковинського сейму. Кульмінацією розквіту й розвитку німецької громади стало спорудження у червні 1910 року величного Німецького Дому на теперішній вулиці Ольги Кобилянської, 53.

Важливого значення мав закон «Vereinsrecht», тобто «Товариське право», який гласив, що всім громадянам Австрійської імперії безперешкодно дозволялося утворювати різноманітні товариства, об'єднуватися у громадські організації заради того, щоб спільними зусиллями досягати тих цілей і задовольняти ті потреби, які для людей були нагальними.

Цей закон став тим фундаментом успішного самоврядування всіх національних громад Буковини, на якому формувалося громадянське суспільство. Тобто, то були осередки завзятих, небайдужих, енергійних ентузіастів, які власною громадською роботою змінювали життя на свою користь. Усвідомлюючи їх важливу рушійну силу Буковинський сейм, його виконавчий комітет регулярно впродовж десятиліть підтримували фінансово діяльність різноманітних товариств у особливо важливих справах. Перед Першою світовою війною реєстр товариств Буковини подавав близько 1400 громадських і політичних організацій у краї.

Необхідно відзначити, що органічною частиною культурного симбіозу була й німецька література. Тоді на Буковині жили й працювали письменники, яких часто називають представниками «української школи» в австрійській літературі – Ернст Рудольф Нойбауер (1822–1890), Моріц Амстер (1831–1903), Людвіг Адольф Сімігінович-Штауфе (1832–1897), Віктор Умлауф фон Франквель (1836–1887), Йоганн Георг Обріст, який перший з німецьких письменників перекладав твори Тараса Шевченка. Важливо те, що твори великого Кобзаря, вперше були перекладені саме в Чернівцях... Вони були написані німецькою мовою і натхненно оспівували Буковину, її чудову природу, працьовитих і дбайливих людей, народні вірування й звичаї. Німецька інтелігенція збирала й популяризувала в німецькомовному світі перлини українського фольклору та літератури і заклала демократичні традиції німецької словесності на Буковині, до яких долучилися й українські письменники Юрій Федькович, Сидір Воробкевич, Ольга Кобилянська, які починали свій шлях у літературі як німецькомовні автори. Такий щедрий засів не міг не дати рясних сходів: уже у другій половині XIX ст. на Буковині

утвердилася німецькомовна література, яка була частиною австрійського літературного процесу: тут виходять літературні щорічники й альманахи («Buchenblätter», «Bukowiner Hauskalender»), часописи й додатки до німецькомовних газет («Im Buchwald», «Familienblätter», «Sonntagblatt der Bukowina»), збірки віршів і прози, п'єси для театру.

Отже, історична доля Буковини сформувала таку структуру крайового суспільства, де кожна національна група зберігала свої національні особливості та розвила свою духовну та матеріальну культуру.

Література:

1. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (Друга половина XIX – початок XX ст.). – Чернівці: Золоті литаври, 2000.

2. Bukowiner Nachrichten. Organ des deutschen Volksbundes in der Bukowina XVII. Jg. – 1914.

3. Kaindl R.F. Geschichte von Czernowitz von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart. – Czernowitz:

4. Kaindl R.F. Geschichte der Bukowina (seit 1774). – Czernowitz: Pardini, 1898.

5. Огуй О.Д., Сайко М.М. Передмова та коментар //

6. Polek J. Anfänge der deutschen Besiedlungen der Bukowina unter der Militärverwaltung (1774 – 1786). – Czernowitz, 1899.

7. Сплєні фон, Г. Опис Буковини/ Пер.з нім., передмова та коментар

8. Троян С. Буковинське німецтво і його роль у культурному розвитку краю: 1775 – 1914.

9. Яцюк І.Я. Німецький діалект Карпатського регіону України: Автореф. дисертації ... канд. філол. наук зі спеціальності 10.02.04 “Германські мови”. – К., 1996.

10. Осадчук С. „Leben und leben lassen“ – „Жити і давати жити іншим“. Час. 19.04.2002. 17 (157). С.14.

ПРАВИЛА, ОBOB'ЗКОВІ ДЛЯ УЧНІВ БЕРДЯНСЬКОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ГІМНАЗІЇ
ЩОДО ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА МІСТА БЕРДЯНСЬК
(ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

*Сорокіна О. С.,
магістрантка
гуманітарно-економічного факультету,
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, України*

Актуальність теми дослідження. Серед багатьох чинників, які впливали на суспільні та культурні практики населення Бердянська був театр. На прикладі розвитку театрального мистецтва і засобу проведення дозвілля можна простежити формування культурних, естетичних та навіть ідеологічних смаків різних соціальних груп населення міста, а саме молоді. Театр здатен зберегти традиції, ціннісні пріоритети, сформувати світоглядні орієнтири.

Висвітлення політики та ставлення учнів Бердянської чоловічої гімназії до театру здійснювалось засобами масової інформації на шпальтах періодичних видань кін. ХІХ – початку ХХ ст. Відсутність історичних досліджень з теми дає змогу констатувати актуальність та необхідність історичних розвідок.

Об'єкт дослідження. Відношення учнів Бердянської чоловічої гімназії до театру в період останньої третини ХІХ – початку ХХ ст.

Предметом дослідження є політика Одеського учбового округу й вчителів учбових закладів Бердянська та відношення до театрального мистецтва молоді в межах означеного часу.

Минуле театрального мистецтва Бердянська має своєрідну історичну долю. Впродовж століть його мешканці вносили свою частку в скарбницю української театральної культури. Досліджуючи еволюцію розвитку театральної справи в регіоні, можна простежити, як поступово з аматорських і гастрольних колективів створюється й народжується власне театральне дійство з відповідним реквізитом, бутафорією, костюмами.

Відсутність централізованого управління театральними колективами у XIX – на початку XX ст. сприяла самостійному розвитку мистецтва через систему антрепренерства. Вирішальну роль у змістовній діяльності сценічних колективів грали талант і творчі зусилля організатора. Підтвердженням важливості театру для місцевої влади є той факт, що в 1862 р. в канцелярії Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора розглядалося питання про відпустку на підтримку театру з бердянських міських сум щорічно 2000 рублів сріблом [3, с. 65]. Цікаво, що начальник міста і порту П.П. Шмідт брав активну участь в театральному житті Бердянська. Так, на театральних афішах зберігся його підпис: «Друкувати дозволяється. Начальник міста і порту П. П. Шмідт». Але роль П. Шмідта не обмежувалася цензурою. Так, на іншій афіші напис свідчить: «квитки можна отримувати щодня від 10 до 2 години дня в квартирі начальника міста, а вдень вистави – в касі театру» [6].

Та не всі мешканці Бердянська могли вільно потрапити на виставу. Паралельно в час відкриття Бердянського зимового театру почала діяти Бердянська чоловіча гімназія. Навчання в учбовому закладі здійснювалось відповідно до затвердженого 30 липня 1871 року «Уставу Гимназий и Прогимназий ведомства Министерства Народного Просвещения» [7, с. 21].

Відповідно до затвердженого уставу були прийняті «Правила, обов'язкові для учнів Бердянської гімназії за стінами учбового закладу» опрацьовані та затверджені на засіданні Педагогічної Ради 4 червня 1894 року [5]. Відповідно до цих правил встановлювались обмеження щодо відвідування гімназистами театру, публічних балів, приватних спектаклів без дозволу свого класного наставника, чи особливого дозволу [2, с. 72]. Учні молодших класів для відвідання театру або концерту повинні подати заяву від батьків або заступників цього місця, але, коли учень знаходиться в театрі за ним пильно слідкують [2, с. 72].

У місця де проходять концерти, театральні вистави учні повинні з'являтися взимку в мундирі, а влітку в парусинних блузах [2, с. 72].

Усі ці обмеження були викликані репертуаром який ставився на сцені театру «пьесы сомнительнаго нравственнаго содержания, и вообще театра в те

дни, когда даются подобныя пьесы, безусловно воспрещается; вообще же посещение театра в учебное время должно быть сколь можно реже, дабы ученики могли сколь можно более сосредоточить внимание на учении, как важнейшем деле детского и юношеского возрастов» [2, с. 459].

Заслугує на увагу активна благодійна діяльність акторів регіону, як професіоналів, так і аматорів. У Бердянську першу виставу з благодійною метою поставила талановита актриса М. Плетнева. Як повідомляв кореспондент «Одеського вісника»: «Їхня мета благородна – допомогти бідним, і в цьому відношенні мета їхня, більш-менш, досягнута, незважаючи на байдужість бердянської публіки, причиною чого стала, на переконання декого, дорожнеча цін, призначених аматорами» [4, с. 59].

Учні брали участь у самодіяльності. Прагнучи допомогти своїм товаришам, менш забезпеченим учням, гімназисти досить часто влаштовували разом з ученицями жіночої гімназії благодійні спектаклі у місцевому театрі. На зібрані від вистав кошти для малозабезпечених учнів цих гімназій при навчальному закладі готували гарячі сніданки або виділяли одноразову грошову допомогу [1, с. 28].

Шлях який проходили гімназисти заради того, аби поставити спектакль був довгим та важким. Один із прикладів є «Подання попечительної ради Бердянської жіночої гімназії попечителю Одеського навчального округу про дозвіл влаштувати благодійний спектакль спільно з учнями чоловічої гімназії» від 2 березня 1906 року. Представництво Попечительної ради Бердянської жіночої гімназії просило дозволу Попечителя Одеського учбового округу поставити на сцені театру концерт для бідних учениць цієї гімназії: «Участие учащихся в спектакле не возражаю [...] под условием, что со стороны надлежащей гражданской власти последует согласие на устройство вышеуказанного вечера. Прав. участие в концерте принадлежало исключительно ученицам гимназии г. Саханевой и ученикам местной мужской гимназии. Донося об этом, Попечительный Совет имеет честь покорнейше просить разрешения Вашего Сиятельства на устройство означенного концерта.» [1, с. 53-54].

Обмеження студентів, щодо відвідання театральних вистав з часом тільки посилюється. В археографічному виданні «Бердянська чоловіча гімназія (1901 – 1919 роки), 2007 року» були оприлюднені «Секретні пропозиції колишнього учителя Бердянської чоловічої гімназії Д. Мухіна директору народних училищ Таврійської губернії щодо упередження розбещення учнів». Викладач закликає закрити учням вільний доступ до театру і подібних звеселяючих місць, де в останній час часто даються п'єси сумнівного змісту, на кшталт «Чорних воронів», п'єс які підносять єврейське життя і т.п., котрі дуже забруднили репертуар театральної сцени Бердянська.

Актуальним було питання не тільки навчання, але й релігійно-моральний настрій учнів. Це питання було висунуто на засіданні Третього з'їзду законовчителів, одне з яких проходило під головуванням законовчителя Бердянської чоловічої гімназії В. Волковського 21 червня 1913 року [1, с. 360]. За результатами з'їзду було прийнято клопотати про обмеження учнів відвідувати театр, особливо в канун святкових днів і далі в дні посту, які не пов'язані зі святістю перелічених днів [1, с. 362].

Отже, минуле театрального мистецтва Бердянська має своєрідну історичну долю. Впродовж останньої третини ХІХ – початку ХХ століття молодь міста виборювала своє право на духовний розвиток. Будучи одними з тих, хто започаткував та активно продовжував благодійну діяльність театального мистецтва, вони сприяли покращенню авторитету та створенню власного іміджу міста.

Досліджуючи еволюцію розвитку театральної справи, простежуємо, як поступово обмежуються права на відвідання учнями вистав. Але не дивлячись на заборони вони знаходили можливість проявити свої таланти на сцені Зимового театру Бердянська.

Складні умови історичного та соціально-економічного життя українського народу кінця ХІХ та початку ХХ століть позначалися на культурному розвитку молоді Бердянська. Проте в таких складних умовах серед них відчувався потяг до театального дійства.

Література:

1. Бердянська чоловіча гімназія (1901–1919 роки) // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Київ : Освіта України. Т. II. 2007. – С. 631
2. Бердянська чоловіча гімназія (остання третина XIX століття) / Упорядники: В.М. Константинова, І.І. Лиман // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Том I. — К.: «Освіта України», 2006. — С. 528
3. Деміденко О.О. Театр у соціокультурному житті Північного Приазов'я (середина XIX-XX ст.) [Текст] : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01; Маріупольський держ. ун-т. Маріуполь, 2019. 256 арк.
4. «Кращий порт Азовського моря». Літопис історії Бердянська очима кореспондентів «Одеського Вісника» (1861–1875 рр.) // Упорядники: І.І. Лиман, В.М. Константинова. Бердянськ–Таганрог: РА «Тандем-У», 2007. С. 360
5. Муретов И.Д. Двадцатипятилетие Бердянской мужской гимназии (1872 – 1897). Краткая историческая записка. — Бердянск: тип. Г.А. Эдигера, 1897. — С. 107
6. Ноздрин Л. Утраченная гордость бердянцев // Деловая жизнь. 2002. № 3. 11 января.
7. Полное Собрание Законов Российской империи. — СПб.: Типография 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1874. — Собр. II. — Т. XLVI. — Отд. II. — С. 85 – 99.

РОДИННИЙ МАЄТОК ДОНЕЦЬ-ЗАХАРЖЕВСЬКИХ (ЗАДОНСЬКИХ) В
СМТ.ВЕЛИКИЙ БУРЛУК: ІСТОРІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МУЗЕЄФІКАЦІЇ

Сторожик О.О.,

магістр факультету соціальних комунікацій

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

На теренах України знаходиться велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини до яких все більше зростає інтерес дослідників, що полягає в ретельному їх вивченні. Культурна спадщина – фундамент, на якому стоїть національна культура, що включає пам'ятки історії, архітектури, археології і т.д. На жаль, на сучасному етапі, постає велика проблема їх збереження, бо більшість об'єктів культури заходиться в занедбаному стані та не занесені до Державного реєстру.

Дослідницький інтерес до музеєфікації в даний час надзвичайно високий. Він пояснюється тим, що в надзвичайно мінливому світі загострюється музейна потреба, а тому зараз музеєфікації піддаються культура, свідомість, людина. Ці процеси торкнулися й історико-меморіальних садибних комплексів.

На території Харківської області в смт. Великий Бурлук знаходиться маєток, що колись належав відомому слобідському роду козацьких полковників Донець-Захаржевських.

Донці-Захаржевські (Донці, Захаржевські) - старовинний козацький старшинський рід Речі Посполитої і Російського царства, в подальшому, дворянський рід Російської імперії, що походив з донських козаків Донців і слобідських козаків Захаржевських. Відомий і старий черкаський, слобідський і донський дворянський рід козацького старшинського походження. За легендою предки Донців-Захаржевських, належали до старовинного польського шляхетського роду Захаржевських, який дав своїй батьківщині знатних вельмож. Зв'язок між Дінцем і Захаржевським в повній мірі не встановлена, так

в московських актах XVII століття жоден з Донців не називається Захаржевським, та й самі себе вони тоді ще так не називали [1, с.97].

Перші згадки про Донців пов'язані з повстанням Барабаша і Пушкаря: Донці виступили на стороні кошових отаманів проти гетьмана Виговського. З самого початку заселення черкасами Слобідської України Донці перебували на чолі полків. Були полковниками Харківського, Ізюмського, Сумського. Поряд з Куликівськими, Квітками, Шидловськими Донці склали служиву дворянську еліту місцевого значення. Після розформування полкового устрою Слобідського краю в 1765 році, Донці-Захаржевські влилися в загальноімперську аристократію, давши Російській імперії кілька генералів і губернаторів. Родинне гніздо знаходилося в районному центрі - Великий Бурлук - селище міського типу (з 1963 року) [2, с.334].

Бурлук - татарською мовою «великий бруд», «болото», бурулук. Ймовірно в XVI-XVIII століттях з'явилася назва, бо був створений як укріплений пункт для захисту південних кордонів Російської держави від нападу татар [5 с.155].

Переважну частину жителів Великого Бурлука становили козаки, українські та російські селяни. Частина земель по річці Бурлук близько 1680 року належала старшинам Харківського полку [6, с.42]. Згодом землі перейшли у володіння полковнику Костянтину Григоровичу Дінцю й затверджені за синами його царською грамотою від 12 липня 1693 року в нагороду: «За многие годы службы их деда Григория Донца и смерть отца Константина Донца по царской жалованной грамоте от 12 июля 1693 года утверждены за внуками Григория Ерофеевича земли...» (В документі вказані межі земель)., убитого в битві з Азовським татарами [4, с383].

На початку XVIII ст.- Захаржевські центром своїх володінь вибрали Великий Бурлук [6,с.40]. Правити маєтком у Великому Бурлуку Яків Михайлович (внук Константина Григоровича, син Михайла Константиновича) доручив управителю [3,с.189]. Сам він жив то в Санкт-Петербурзі, то у Великому Бурлуку. Частим гостем Якова Михайловича у Великому Бурлуку був Григорій Савович Сковорода – великий український філософ і письменник.

З Яковом Михайловичем Донець-Захаржевським Скворода познайомився ще в часи свого викладання в Харківському колеґіумі, десь в 60 –х роках XVIII ст.

В кінці XVIII ст. маєток Захаржевських перейшов до рук Андрія Яковича Захаржевського – сина Якова Михайловича. Ставши господарем маєтку, Андрій Якович приступив до перебудови садиби. Вирішив замінити старий будинок новим. В першому десятиріччі XIX ст. – було збудовано новий двоповерховий будинок. Ім'я архітектора будови не відоме, є лише різні припущення щодо зодчого.

Вже в кінці XIX ст. маєток у Великому Бурлуці дістався племінниці Єлизаветі Андріївні Донець-Захаржевській (1807-1882) після того, як за неї посватався вдівець з трьома дочками генерал-майор Воїн Дмитро Задонський (1785-1856), який приїхав на службу до Чугуєва.

Кілька поколінь Донець-Захаржевських, а потім і Задонських жили в цьому будинку. У 1918 р Задонські були вбиті, садибу розграбовано. Незабаром в Великий Бурлук прийшли білогвардійці. За однією з версій, саме тут, в спустошеному маєтку Задонських, полковник Білої гвардії Алі Изенбек знайшов дубові дощечки, відомі як «Велесова книга».

Сама ж садиба з зовні справляє враження кам'яної, але насправді дерев'яна . Єдиною її прикрасою є портик. Колони поставлені на високий п'єдестал. Посередині поміщений балкон. Фронтон утворений лініями карнизів з медальйонами. Оригінальними є віконниці-жалюзі. По верху будинку у вигляді аттика тягнеться залізна балюстрада.

Маєток було пофарбована у світло-коричневий тон, який прекрасно гармоніював з білими колонами. В середині - просторі, світлі, затишні кімнати, на другому поверсі - домова церква Святої Трійці. За будинком розташовувався сад, праворуч - оранжерея у вигляді двох веж, з'єднаних теплицями, зліва - різні господарські будівлі.

У 1922 р в садибі Задонських була заснована комуна ім. Г. І. Петровського - одне з перших господарств такого типу на Харківщині. Також на території знаходилися пекарня і їдальня комунарів. Пізніше комуна переїхала в с. Плоске, де на її базі було створено колгосп «Україна».

Що ж до панського будинку, то він зберігся і понині, правда, втратив портик з колонами і всі оригінальні архітектурні деталі. Садиба знаходиться в занедбаному й майже зруйнованому стані, тому вкрай необхідна її музеєфікація садиби.

Таким чином, садиба Донець-Захаржевських є визначною пам'яткою, яка несе історико-культурну цінність та тісно пов'язана з історією та розвитком Слобожанщини, тому її музеєфікація та запропонований проект є актуальним на сьогодні.

Література:

Головинский П. Слободские казачьи полки. СПб.: тип. Н. Тиблена и К°, 1864. 254 с.

2. Історія міст і сіл Української РСР : в 26 т. / голов. редкол.: Тронько П. Т. (голова). Київ : Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1967. 1001с.

3. Князь А.Б. Лобанов-Ростовский Русская родословная книга. В двух томах. Т.1. Санкт-Петербург: Издание А.С. Суворина, 1895. 467с.

4. Собрание государственных грамот и договоров, хранящихся в государственной коллегии иностранных дел. Часть четвертая. М, 1826. 678с.

5. Українська радянська енциклопедія : в 12 т. / голов. редкол.: М. П. Бажан (голов. ред.)/ Т. 1 : А-Борона / Головна редакція Української радянської енциклопедії. Вид. 2-ге. 1977. 542с.

6. ФИЛАРЕТ (Д. Г. Гумилевский). Историко-статистическое описание Харьковской Епархии. Том 2: Перечень храмов Харьковской епархии на 1917 г. (издание 1852 г.). Х., 2005. 108с.

ВІЙСЬКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ В КОНТЕКСТІ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ
MILITARY RECONSTRUCTION IN THE CONTEXT OF THEATRICALIZATION

Толкачов Т.Р.

На межі тисячоліть у всіх регіонах України сформувалися нові стратегії соціально-культурного розвитку, здатні відновити системний потенціал країни, повернути її духовну міць. Відроджуючи сьогодні неповторний вигляд країв і областей України в його етнокультурному розмаїтті, політиці і практиці все більш інтенсивно звертаються до національної культурної спадщини, зокрема, до тих його пластів, які виявляють стрижневі опори в житті народу. Це пояснює особливу увагу дослідників до феномену військової реконструкції, яка дозволяє відновити і відтворити певну область діяльності людини, отримати уявлення про характер соціальних відносин, про матеріальну і духовну культуру, традиції, що дає деяку можливість оцінити цю культуру поглядом безпосереднього спостерігача.

Така область діяльності людини, як військова справа, на сьогоднішній день залишається малодослідженим явищем. Незважаючи на те, що вона була однією з домінуючих, поряд з релігійною, торговою і іншими складовими стародавньої та середньовічної культури. Саме військова діяльність стала об'єктом застосування військово-історичної реконструкції і породила нові методи в історичних науках, музейну справу, археології та етнографії, а часом навіть в соціології та антропології. Завдяки військово-історичній реконструкції стало можливим по-новому, в більшому ступеню вірогідності оцінити багато історичних даних про культуру українського народу, розвитку ремесел і технологій, традиції і зв'язки з іншими культурами.

Археологія отримала можливість за знайденими фрагментами відновлювати цілі предмети і навіть комплекси (наприклад, комплекси озброєнь українських воїнів). Музеї отримали можливість експонувати не тільки справжні речі, що збереглися в часі, а й новостворені реконструйовані моделі, що дають уявлення

глядача про реальне життя наших предків. Нерідко результати реконструкцій багато в чому спростовують загальноприйняті погляди на той чи інший об'єкт. Призначення багатьох археологічних знахідок стає зрозумілим лише в реконструйованому вигляді або комплексі.

Але, крім перерахованих вище, військово-історична реконструкція проникла в області сучасної культури, здавалося б спочатку далекі від подібних видів діяльності. Театр, кінематограф, педагогіка, шоу-бізнес знайшли точки дотику з військово-історичною реконструкцією. Найбільш яскраво, незвично і масштабно військово-історична реконструкція проявила себе як культурна та громадська діяльність, як форма розвиваючого дозвілля.

Вісімдесяти роки дали нашій країні бурхливий сплеск неформальних молодіжних рухів, які протиставляють себе офіційній ідеологізованій культурній атмосфері або дозволяють піти від неї «в сторону». Досить згадати найбільш яскраві прояви подібної «контркультури»: руху «панків», «рокерів», які голосно і масштабно заявили про себе. Серед подібних рухів сформувався ряд менш помітних зовні, але більш серйозних, інтелектуальних і глибоких в своїй основі течій молодіжної культури: групи рольових ігор, клуби військово-історичної реконструкції.

В Україні, де середньовічні замки та фортеці також є, військово-історичний туризм набуває все більшої популярності. За роки незалежності України об'єктами військово-історичного туризму стали десятки середньовічних замків та фортець. Серед них і ті пам'ятки, що дійшли до нашого часу в руїнах.

Для ознайомлення з військовими подіями, що мали місце біля стін того чи іншого середньовічного замку або фортеці, відвідувачі цих пам'яток можуть прослухати розповідь екскурсовода на відповідну тему, оглянути музейні експозиції та відвідати різні анімаційні заходи. Ці заходи є дуже популярними та щороку стають привабливими для все більшої кількості туристів.

Поняття «реконструкція» сьогодні можна застосувати в галузі вивчення і відтворення історичних подій на основі археологічних, документальних (хроніки, життєписи, опису майна, заповіту), образотворчих, аудіо, відео

джерел, з подальшою їх презентацією. Основна мета феномена реконструкція - відновлення подій минулого, що дозволяє через практичне експерименту виявити помилки або похибки в уже наявних історичних постулатах.

Реконструкція на сьогоднішній день є багатоаспектним явищем і зустрічається в різних сферах життя людини, таких як лінгвістика, архітектура, живопис і театралізовані вистави не є винятком.

УДК 303.1:001(477)

Історичні науки

СОЦІАЛЬНИЙ ЧИННИК У РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Толуп А. О.

*Краматорський машинобудівний коледж
Донбаської державної машинобудівної академії
Науковий керівник: Сагай Ольга Володимирівна*

У статті охарактеризовано значення інтелектуального капіталу в сучасному соціально-економічному житті України. Окреслено основні проблеми активізації наукового потенціалу та відповідного зростання ролі соціального чинника у його розвитку.

Ключові слова: *соціальний чинник, науковий потенціал, соціально-економічне життя України.*

SOCIAL FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC POTENTIAL IN UKRAINE

The article describes the importance of intellectual capital in modern socio-economic life of Ukraine. The main problems of activation of scientific potential and corresponding increase of the role of social factor in its development are outlined.

Keywords: *social factor, scientific potential, socio-economic life of Ukraine.*

У процесі формування та розвитку людської цивілізації роль науки, як системи знань та специфічної сфери людської діяльності суттєво змінюється та ускладнюється. Це пов'язано з тим, що наука є невід'ємним компонентом процесу

суспільного виробництва та одночасно являє собою структурний елемент культури. Будь-які зміни в суспільній свідомості, економіці, політиці позначаються на розвитку та функціонуванні науки та наукової діяльності. Тому прогрес суспільства та економіки не може не позначитися на прогресі науки, зміні її місця і ролі в суспільному устрої, і навпаки: розвиток науки зворотно впливає на всі сфери суспільного життя, виступає важливим фактором соціально-економічного прогресу.

Розбудова повноцінної країни у XXI столітті неможлива без актуалізації одного з найважливіших питань, а саме функціонування вітчизняної науки

та перетворення її на ефективний чинник соціально-економічного розвитку.

У таких умовах аналіз соціальних аспектів розвитку національного наукового потенціалу має актуальне наукове значення, адже він допомагатиме більш глибокому розумінню тих явищ і процесів, що проходять сьогодні у науковому середовищі, яке прямо залежить від загальних соціально-економічних умов життя в Україні, удосконаленню і проведенню адекватної до існуючих проблем науково-технологічної політики, направленої на розвиток науки.

Аналіз попередніх досліджень. Питання щодо впливу соціального

чинника на розвиток інтелектуального потенціалу України певною мірою висвітлювалися в працях вітчизняних науковців. Сучасні підходи до розвитку наукових досліджень в Україні аналізує Президент НАН України, академік Б. Патон. П. Цибульов й М. Паладій розглядають роль інтелектуальної складової в економічному зростанні країни, в її інноваційному розвитку. Л. Федулова звернула увагу на проблеми розвитку українських ринків високотехнологічних товарів та послуг. Проте, зазначена проблема потребує спеціального дослідження.

Мета статті полягає в комплексному аналізі питання щодо впливу соціального чинника на розвиток української науки.

Виклад основного матеріалу. Історичний розвиток доводить, що у ході соціальних трансформацій (зокрема і тих, які стосуються наукового потенціалу) змінюються усі відомі виробничі і суспільні відносини. На сьогодні все більше на перший план виходить не фізичний, а інтелектуальний потенціал, який діє як головна продуктивна сила, двигун науково-технічного прогресу, впровадження

досягнень якого і забезпечує весь комплекс змін. Іншими словами, якщо раніше головну роль відігравали праця і капітал, то останнім часом все більше набирає обертів третя складова – інтелектуальний капітал.

Саме така форма капіталу стає найважливішою характеристикою інноваційного розвитку, а мобільність наукового потенціалу створює передумови для ще більшого поширення знань та підвищення рівня конкурентоспроможності. Все більшої вагомості для прискорення інноваційної активності набувають інформаційні технології, які проникають у всі існуючі галузі життєдіяльності суспільства та змінюють застарілі фактори економічного зростання (матерію, енергію) на новий, значно потужніший фактор – знання.

У країнах Європейського Союзу (ЄС) підприємства, які не використовують інтелектуальний капітал (і його частину – інтелектуальну власність), отримують у середньому 14% прибутку. Ті, які використовують його час від часу – 39%, а ті, які ставлять його в основу стратегічного розвитку – понад 60% прибутку .

У таких умовах розвинені країни продовжують формувати постіндустріальний етап розвитку, який характеризується новим рівнем освіти, прискоренням темпів проведення наукових досліджень та впровадження їх результатів, широким запровадженням інформаційних технологій.

В Україні довгий час законодавство, яке регулювало науково-технічну й інноваційну діяльність, мало ознаки деякої непослідовності. Лише у 1999 р. даному питанню було надано системного підходу через прийняття Концепції науковотехнологічного й інноваційного розвитку України, яка визначала основи інноваційного розвитку. Водночас наукові організації у своїй роботі керуються Конституцією України, законами України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрямки науки і техніки», «Положенням про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації», нормативними документами Міністерства освіти і науки України тощо. Базовим нормативно-правовим актом для проведення загальної інноваційної діяльності в Україні є закон «Про інноваційну діяльність» , відповідно до якого головною метою державної інноваційної політики

проголошується створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції. Загалом, в Україні близько 50 нормативно-правових актів та більше 100 різноманітних відомчих документів, які регламентують інноваційну діяльність.

Науковий потенціал України завдяки значним, світового рівня здобуткам визнається міжнародною науковою спільнотою. Досягнення у створенні нових полімерних матеріалів, стійких до біокорозії в умовах космосу, автоматизованих систем неруйнівного контролю конструкцій аерокосмічної техніки, апаратури для ранньої діагностики онкологічних захворювань, глобальних навігаційних супутникових систем, унікальних матеріалів для ядерної енергетики тощо вказують на те, що Україні вдалося зберегти науковий потенціал і наукові напрямки.

Водночас престиж наукової роботи в нашій країні, як і соціальний захист науковців, залишається низьким. І надалі не виконуються норми закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», які передбачають на фінансування науки не менше 1,7% ВВП, а також постанова Верховної Ради від 15 травня 1999 р., якою передбачено мінімально допустиме фінансування наукової сфери на рівні 1,35% ВВП, що може призупинити подальший занепад науки, або дасть можливість, окрім оплати праці, хоча б частково поліпшити матеріально-технічну базу.

На сьогодні рівень фінансової підтримки зменшився до 0,45% ВВП. Водночас витрати бізнесу в Україні на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) становлять близько 35% від загальних асигнувань на науку (в розвинених країнах цей показник сягає 70%) .

У таких умовах вітчизняний науково-технічний потенціал практично виключений з економічних процесів. Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3%, а частка нашої країни на світовому ринку високотехнологічної продукції становить приблизно 0,05-0,1% .

Отже, актуальною залишається проблема розуміння і великим бізнесом, і

керівництвом держави того, що вітчизняний науковий потенціал складає розум та інтелект нації, а країна без науки – не більше, ніж територія з некваліфікованою робочою силою і примітивним виробництвом.

Можливість України конкурувати у глобальному просторі напряду залежить від науково-технологічної й інноваційної політики, яку проводить керівництво. На жаль, далеко не перше місце країни у визнаних світових рейтингах вказує на те, що дана політика не приносить позитивних зрушень. На сьогодні Україна відрізняється від розвинених країн досить низьким рівнем конкурентоспроможності (за даними Всесвітнього економічного форуму, вона займає 78-ме місце серед 125 країн). А у Звіті з людського розвитку за 2009 рік «Подолання перешкод: людська мобільність і розвиток», який оприлюднений комісією Програми розвитку ООН, Україна за розвитком людського потенціалу займає 85-те місце, і в порівнянні з 2005 р. погіршила свій показник на сім позицій.

Висновки

Узагальнюючи існуючі підходи до визначення поняття наукового потенціалу, його функціонування та взаємозв'язку актуальною проблемою залишається цілісне відображення його змісту, структури і соціальних функцій. Особливого значення у сучасну епоху розбудови постіндустріального суспільства, яке базується на знаннях, набувають саме соціальні аспекти розвитку наукового потенціалу. Подальше дослідження цієї проблеми потребує аналізу питань щодо можливостей впливу соціального чинника на процеси інноваційного розвитку української науки.

Література:

1. <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/249-254.html>
2. Федулова Л. І. Стан та проблеми України в контексті розвитку ринків високотехнологічних товарів та послуг / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5.
3. Федулова Л. І. Стан та проблеми України в контексті розвитку ринків високотехнологічних товарів та послуг / Л. І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5.

4. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» : Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – №46. – Ст. 525.

5. Паладій М. В. Ефективне використання інтелектуального потенціалу нації – необхідна умова інноваційного розвитку економіки держави / М. В. Паладій // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5, №3. – С. 51–54.

6. Патон Б. Є. Наука – інноваціям / Б. Є. Патон // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4, №5. – С. 19–20.

7. Патон Б. Є. Наука – інноваціям / Б. Є. Патон // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4.

8. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04. 07. 2002 р. №40-ІУ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.

9. Цибульов П. Інтелектуальний капітал – визначальний ресурс економічного зростання / П. Цибульов // Наука та інновації. – 2008. – №3. – С. 61–62.

УДК

Історичні науки

ПРОСТИТУЦІЯ У ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У II ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Тохтамиш М.І.

*студентка гуманітарно-економічного факультету
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна*

Навіть наприкінці XIX століття проблема дозвілля в місті була найактуальнішою темою. Самим оптимальним варіантом проведення вільного часу були шинки. На альтернативу пияцтву виступає проституція. Оскільки в суспільстві замужні жінки стають еталоном стриманості в інтимних стосунках, чоловіки почали користуватися послугами повій. «Дівки» виступали антагоністом образу заміжніх, а саме це і приваблювало сильну стать. Вони «...могли порівняти

похід одруженої людини «до дівок» з обідом в ресторані на відміну від звичайного обіду вдома» [10].

У своєму щоденнику російської жінки Є.О. Д'яконова, російська письменниця згадувала, як їй вперше пояснили терміни «проституція» та «дім терпимості» 30 травня 1891 року: «це жахливо бридко, огидно ... Так ось в чому полягає любов, яку вихвалюють поети! Адже після того, що я дізналася, любов – найнижче почуття, якщо так його розуміють» [2, С. 205]. У щоденнику вона співчуває жінкам, але й водночас говорить про те, що їм не варто було народжуватися на світ. Емоційно та обурено вона пише, що і в її місті теж є будинок терпимості с «жовтобілетними дівками». «Бог все премудро влаштував, але з цього люди зуміли зробити найбільший, потворне з гріхів....Але де ж моральність? Де священники і церкви? Просто голова йде обертом» [5, с. 206]

Однак, відношення церкви до повій було край негативним, вона вважала, що жінки займаються грішною справою, але до їх послуг часто зверталися священники. Пропаганда «злої дружини», яка була повинна у всіх спокусах, і перш за все в первородному гріху. Факт перелюбу, тим більше блуд, не тільки засуджувався, а й жорстоко карався, але за каяття можна було спокутувати гріх. Милість до занепалого сприймалася в суспільній свідомості лише як надання права повернення жінки-блудниці до безгрішного життя. Але священники теж такі люди як і всі, заробітна плата дозволяла їм приїхати, наприклад, до Херсону та декілька днів провести у обіймах повій разом із алкоголем. Йосип Наумович Векслер у своєму щоденнику пише: «... у ті роки проституція процвітала, і ця катюгорія жінок була досить доступна» [3 с.522]. Візники знали всі дома терпимості та розташування вільних повій, та залюбки могли довести до місця за 20 копійок.

Анонімний автор у «Нариси проституції в Петербурзі», що був опублікований в журналі «Архів судової медицини та громадської гігієни» зазначав, що багато публічних жінок релігійні лише в суто побутовому сенсі слова. Найбільшою мірою це властиво православним, вони намагаються «не приймати гостей на Великдень, інколи запитують, чи є у тих хрест» [11]. Повіям не було властивим моральне сприйняття віри.

До повій ставилися з презирством, адже вони вступають в статеві зносини, в основі якого немає ні любові, ні свідомості боргу і честі, і яке в силу цього відбувається між особами або невідомими або маловідомими один одному. У подібних випадках і причини його полягають вже в інших спонукань, в числі яких головне місце займають спрага різноманітності статевого задоволення і придбання матеріальних засобів.

До повій ставилися співчутливо. Повії – теж люди, у яких є свої людські права, а визнання їх дегенератками і жовтий квиток ставлять їх поза законом. Суспільство, споконвічно котре підкоряється державі, в пореформений період починає відкрито позиціонувати себе. До кінця XIX – початку XX ст. щодо протидій проституції в ньому виділилися два напрямки. Перше – об'єднувало захисників урядового курсу регламентації, їх називали регламентістами; друге – об'єднувало противників державної регламентації, так званих аболиціоністів. Обидва напрямки притягували людей різної статі, віку, професій, соціального і партійної приналежності.

Влада, як державна, так і місцева, вважала, що повії в будинках розпусти та одначки своєю поведінкою провокують молодь користуватися їхніми послугами, що призводило до її морального занепаду. Тож, заради захисту моралі, «Правилами для власниць будинків розпусти» від 1844 р. було заборонено обслуговувати в борделях неповнолітніх та учнів навчальних закладів нижньої і середньої ланки.

В Південній Україні міська влада щорічно брала з власниць розписку про недопущення до закладу неповнолітніх. «Мадам» же перед органами влади постійно звітували про сумлінне дотримання законодавства. Утім, така взаємодія була радше показовою. Підтвердженням того, що неповнолітні були частими гостями повій, слугує дослідження В. Тарновського, проведене у 1880-ті рр. Серед його пацієнтів, які лікувалися від венеричних хвороб, 13,6 % складали вихованці середніх навчальних закладів, які підхопили їх під час статевих зносин з повіями [10,с. 95]. Слід зазначити, що такі обмеження не були прописані для повій-одиначок, можливо через розуміння неможливості дотримання.

Щодо відносин із родиною – «тут доводиться констатувати вельми сумний факт: виявляється що батько й мати в живих були тільки у 18 дівчат з 100, 40 мали тільки одного з батьків і 27 були круглі сироти – ні батька, ні матері» [2, с.6]. У більшості повій мати заробляла гроші аналогічним чином. Якщо хтось з батьків і підтримував зв'язок, але був алкоголіком, хворим, або заслани у Сибір.

У II п. XIX ст. відбувалося зростання на ринку інтимних послуг, що в першу чергу викликано збільшенням попиту зі сторони клієнтів. Вагомою причиною таких процесів був високий рівень міграції чоловіків із сіл до міст та промислових поселень у пошуках постійної або тимчасової роботи. Чимало таких людей залишало вдома жінок та дітей, проте значний відсоток серед мігрантів посідали молоді та одинокі чоловіки. Саме на чоловіків у віці 21 – 30 років припадає 70% споживачів послуг проституції [7, с. 435].

Образ грішної жінки часто закохував у себе простих клієнтів. «Я люблю тільки повію, вона буде моєю сестрою, моєю молодою матір'ю, моєю святою» – вкладав Семен Юшкевич в уста Натана, головного героя повісті «Євреї». Міркування героя повісті мало чим відрізнялися від міркувань реальних чоловіків [14, с. 71]. Образ повії, як грішної жінки, часто турбував представників студентства та інтелігенції. Цьому питанню присвячувалися памфлети, газетні статті та розповіді [13, с. 103]. Кожен інтелігент або студент, принаймні раз, замислювався над тим, щоб врятувати нещасну жінку.

Повії були не тільки «живим товаром», але й не безкоштовними музами та натурщицями для митців: музикантів, літераторів та художників. Про них писали у особистих щоденниках, закохувалися, надихалися. Валерій Якович Брюсов 23 квітня 1893р., пише як вперше закохався у повію – «... з сьогоднішнього дня – Леля – моя.... І як це у дійсності не схоже на те, як я мріяв» [8, с. 74]

Художники, особливо студенти, часом запрошували повій позувати тому, що вони обходилися дешевше натурниць. У процесі творчості майстри перетворювали їх в психей і святих, тому з чесних зображень повій в історії мистецтв не так багато.

Самою популярною повією у літературному просторі є Соня

Мармеладова, героїня повісті « Злочин і кара» (1866р.). «... чи багато може, на вашу думку, бідна, але чесна дівиця чесною працею заробити? .. П'ятнадцять копійок в день, пане, не запрацює, якщо чесна і не має особливих талантів, та й то рук не покладаючи працює !..» [4] – казала Соня про працю.

Повість Олександра Купріна «Яма» (1915 р.), про життя будинку розпусти багато засудили, але тільки Корній Чуковський підтримав позицію автора та назвав твір «ляпасом усьому сучасному суспільству» [1]. Тим часом, сам автор зі співчуттям описує життя російських повій: одна непритомніє від втоми на десятому клієнті, іншу намагається викупити відвідувач будинку розпусти. Що ж стосується головної героїні Женьки, то вона захворює сифілісом і починає зі злості заражати всіх підряд, поки не зустрічає доброго кадета Колю – єдиного клієнта, який обходиться з нею ввічливо. Сексуальне рабство, розпуста, жіноче безправ'я – так описує Купрін життя публічних будинків на заході Російської імперії.

Отже, можна зробити висновок, що соціум ставився до повій не однотайно, хтось негативно, хтось позитивно, для кого це була просто муза, а для когось – як один із видів дозвілля. Проте існувала група клієнтів, яка ставилася до повій з повагою, розглядаючи їх як осіб, які потребують порятунку.

Література:

1. «Падшие женщины в литературе» <https://eksmo.ru/selections/padshie-zhenshchiny-v-literature-ID12328072/>
2. Блох И. История проституции в России,
3. Джерела з історії Південної України. Том 9 // Мемуари та щоденники. Частина 2 / Упорядники : А. Бойко, В. Мільчев. – Запоріжжя : РА «Тандем – У», 2006. – 632 с.
4. Достоевский Ф. М. Преступление и наказание. Спб: Азбука, 2011 672 с.
5. Дьяконова Е. А. Дневник русской женщины. М: Захаров, 2004. 480 с.
6. Заметка. Екатеринославский листок. 1883. 22 июня. № 68. С. 2.
7. Ильюхов А.А. Проституция в России с XVII века до 1917. М.: Новый хронограф, 2008. 560 с.

8. Кон И. С. Клубничка на березке: сексуальная культура в России. М.: Время, 2010. 606 с.
9. Куприн А.И. Яма. М. : АСТ, 2008. 328 с.
10. Малышева С.Ю. «Профессионалки», «арфистки», «любительницы»: публичные дома и проститутки в Казани во второй половине XIX – начале XX
11. Обозненко П.Е. Указ. соч., с. 23.
12. Русский литературный анекдот конца XVIII- начала XIX вв. М., 1990 с. 136
13. Чивонабар А.Х. Босяки. Женщины. Деньги. Очерки и рассказы. Одесса : Одесский листок, 1904. 170 с.
14. Юшкевич С.С. Евреи. Спб. : Знание, 1908. – 169 с.

УДК 398.341(477.86/87):929Зубрицький

Історичні науки

НАРОДНІ БУДІВЕЛЬНІ ТРАДИЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ БОЙКІВЩИНИ
(за матеріалами досліджень о. М. Зубрицького)

Тугай М.І.,

аспірант кафедри етнології та археології

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Традиційно-побутова культура бойків, як однієї з локальних етнографічних груп українського народу, завжди привертала увагу вітчизняних та зарубіжних етнографів та фольклористів. Одним із найвідоміших дослідників матеріальної та духовної культури населення Західної Бойківщини є вітчизняний народознавець отець Михайло Зубрицький. Він у своїх наукових розвідках розкрив основні риси матеріальної та духовної культури населення Мшанця та сусідніх сіл Сатаросамбірського району. Не є винятком традиційна будівельна обрядовість, яка була висвітлена народознавцем у кількох його наукових розвідках. За твердженням канадського вченого Ф. Сисина у своїх наукових дослідженнях,

отець Михайло поєднав опис матеріальної культури із звичаями та віруваннями, що її супроводжували [1, с. 39]. Адже, слід наголосити на тому, що звичаї, обряди, повір'я та прикмети, які супроводжують всі етапи будівництва, становлять духовний аспект народного будівництва будь-якої етнографічної групи.

Початковим етапом будівництва був вибір місця для «хижі». Зазвичай нову хату ставили на місці старого будинку, оскільки вважали це місце найбільш оптимальним та перевірним предками, які там проживали раніше. Як вказував отець Михайло, нові будинки ставили на «старім пляцу» [2, с. 2], а також на новому вибраному місці. Так, якщо ставили будинок на новому «пляці»¹, то звертались до певного «ворожильника» [2, с. 3], довідатися чи добре це місце під будівництво. Як підсумовує вчений, «не доводило ся мені чути, щоби хтось на пораду ворожильника занехав будову на наміренім місци» [2, с. 3], це може означати, що люди вірили таким людям, і не ставили будинки на інших місцях.

Аналогічну ситуацію народознавець зафіксував у Кіндратові Турецького повіту, де «хто загадав ставити новий будинок, іде до свого священника і питає ся, чи чистий пляц, і просить щоби подивив ся в євангеліє, що єму покаже ся» [3, с. 360]. Завдяки Євангеліє «газди» могли дізнатись чи добрий «пляц» для будівництва чи ні [3, с. 360].

Таким чином, вибір місця будівництва визначався завдяки ворожінню та Євангеліє. Ставили будинки тільки на «добрих» місцях [3, с. 360].

Одним із перших етапів будівництва був відбір матеріалу. З цим процесом пов'язані відповідні звичаї та прикмети. Один із відповідних звичаїв вибору дерева у Мшанці було коли хтось має ставити будинок, то «йде в село і просить газдів, щоби поїхали по дерево» [3, с. 3], їдуть усі «хто лиш може» [3, с. 3]. Всі газди їдуть за «добре слово по дерево і звозять на місце» [4, с. 2], за це вони отримували «почастунок горілкою» [3, с. 3].

Вибір деревини супроводжувався різноманітними прикметами та забобонами. Отець Михайло записав кілька таких прикмет. Існувало повір'я,

---

¹ Місце для закладин будинку.

що коли рубають перше дерево на будинок і воно зачепиться за інше дерево, то воно є погане, «бо певно буде горіти» [5, с. 71]. На підтвердження цього народознавець подає слова одного із газдів: «наша хижа через се, що перше дерево завісило ся, аж за третього покоління, вистоявши 90 літ, горіла» [5, с. 71].

Серед населення Західної Бойківщини побутувало визначення «нечисте» дерево. Люди вважали його «нечистим», якщо хтось рубає дерево і побачить на ньому «стрілу врослу з боку в гору» [5, с. 71]. Згодом у домі «лупкат», «стрілят» і «тріскат» [5, с. 71]. Отець Михайло Зубрицький дає пояснення наслідків цього. Так, якщо «тріскат», люди вважали це знак, що щось віщує, зокрема, «буде огонь, або хтось з челяди умре» [5, с. 71]. Так, якщо «лупкат» за столом, то помре господар, натомість, якщо коло печі то помре господиня, якщо «лупкат» між вікнами то помруть хлопці, як коло полиць то дівчата, а коли «стів пукат», то малі діти [5, с. 71].

Отець Михайло Зубрицький зафіксував обрядодії під час завязин будинку (стягування підвалин). На процес завязин запрошують священника, «який святить воду на столі» [2, с. 5], на тому місці, де він буде знаходитися у новому будинку. Далі священник відправляє благословення нового дому, «відтак окроплює свяченою плац і будівельний матеріал» [2, с. 5]. У той час майстер на усіх чотирьох кутах «хижі» ставить чорну вовну «щоби вівці вели ся» [2, с. 5], а також «біда не приступить..., щоби чорна худоба множила ся» [5, с. 73] також ставили «крайцар² розтятий на 4 часті» [2, с. 5], срібло «щоби все множило ся» [5, с. 73], біле дерево, барвінок на «весіля» [5, с. 73], освячений часник [2, с. 5], вовну, овес, сіль, а також «крейду і вугля, щоби всяка худоба множила ся і біла і чорна» [5, с. 73]. У той час, посередині «хижі» в землю ставили хрестики з верби, іви або білого дерева [5, с. 73]. Даний обряд застосовувався також при будівництві господарських будівель, зокрема, коли ставили на полі кошару для овець, то майстер «втикає на середині в землю хрестик з верби» [5, с. 73]. Потім усі присутні: священник, дяк, майстер в сусіди, сідали за стіл обідати [2, с. 5-6]. Згідно народного повір'я завязини можна було робити тільки у вівторок, четвер або суботу [2, с. 6].

---

² Крейцер – срібна розмінна монета в Австро-Угорщині.

Аналіз публікацій отця Михайла Зубрицького показує, що місцеве бойківське населення мало певні заборони на рубання окремих рослин і дерев поблизу будинку. Насамперед, це стосувалося бузка, який часто ріс поблизу «хижі». Люди говорили, що «хто рубат боз, від того умират» [6, с. 212]. Проте, у деяких випадках, коли все-таки треба було зрубати бузок, у таких ситуаціях люди промовляли: «Бзе! Не роби мені зле» [5, с. 73]. Про наслідки від рубання та поламання дерева розповіли народознавцю у Бистрім Старосамбірського повіту. Так, молоді хлопці ламали бузок на шматки, як наслідок, їм поломило руки, проте їх матері віднесли поламане дерево на місце і хлопцям «подало» [с. 73].

Отже, наукові розвідки отця Михайла Зубрицького є цінним джерелом для всебічного висвітлення духовного моменту традиційного народного будівництва Бойківщини. У своїх працях народознавець подає матеріали про традиційні обрядодії, прикмети та заборони при виборі місця будівництва, вибору матеріалу (деревини), процесу завязин та інше. Також автор подає заборону людей на зруб та псування бузка.

Дана тематика надалі залишається актуальною для української етнологічної науки та заслуговує на подальше дослідження, із подальшим залученням історіографічного та джерелознавчого матеріалу.

Література:

1. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3 т. Вид. 2-е, випр. Львів, 2019. Т. 1: Наукові праці. 610 с.
2. Зубрицький М. Селянські будинки в Мшанци, Старосамбірського повіта // Матеріали до українсько-руської етнології. Львів, 1909. Т. XI. С. 1-22.
3. Зубрицький М. Міти і вірування // Жите і слово. 1895. Рік 2-й. Кн. VI. С. 360-361.
4. Зубрицький М. Із Староміського (Наука не пішла у ліс) // Діло. 1901. 20 липня (2 серпня). Ч. 162. С. 2.
5. Зубрицький М. Міти і вірування (Будинки і майстри) // Жите і слово. 1895. Рік. 2-й. Кн. 1. С. 71-75.

6. Зубрицький М. Похоронні звичаї та обряди в Мшанци і сусідніх селах Старосамбірського і Турчанського повітів // Етнографічний збірник. Т. 31-32, Львів, 1912. С. 211-226.

УДК 323

Політичні науки

СТАНОВЛЕННЯ ЖІНОЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Кузьмік З.І.,

викладач Відокремленого структурного підрозділу

Київський індустріальний коледж

Київського національного

університету будівництва і архітектури

Аспірантка КНУБА

Жіночий рух – велика кількість жіночих організацій, об'єднань, груп з різною кількістю членів, які впроваджують свою ідеологію в українському суспільстві. Сфера їхньої діяльності поширюється на політичні, соціальні, духовні, матеріальні цінності жінок. Не останнім питанням залишається напрямок роботи жіночого руху у досягненні утвердження рівноправності із чоловіками в різних сферах суспільного життя в Україні. Жіночий рух як рушійна сила соціальної активності та взаємозв'язку з різними поколіннями направляє жінок до самореалізації та соціалізації отримуючи безцінний досвід.

Шлях становлення українського жіночого руху за весь історичний час можна поділити на такі періоди: I-й період жіночого руху (друга половина XIX - початок XX ст.) представлена боротьбою жінок за рівні права на освіту і працю, організацією перших жіночих гуртків, літературною діяльністю.

Освітня боротьба жінок почалася з 50-х рр. XIX ст., а саме у 1860 році жінки здобули можливість вступати до університетів. Перша жіноча організація в Україні «Товариство допомоги вищій жіночій освіті» виникла у Харкові як напрям всеросійських жіночих та громадських організацій, які боролися за право доступу жінок до вищої освіти. Не дивлячись на перешкоди царського

уряду в Києві 1878 році було засновано Вищі жіночі курси, а в 1884 році Олена Доброграєва заснувала перший український гурток.

Від 1867 року жінки розгорнули широку благодійну діяльність: спочатку в [Товаристві Червоного Хреста](#), а від 1895 — також у Попічительстві будинками працелюбства й робітними домами та в багатьох інших організаціях допомоги нужденним (роздача одягу, їжі тощо). Зусиллями Товариства Червоного Хреста на кошти О. Пирогової 1882 засновано притулок для осіб, що одужали. 1891 за підтримки графині С. Ігнат'євої засновано лікарню (будівлю зведено коштом [М. А. Терещенка](#)), де ліки видавалися безкоштовно. При Київській Маріїнській громаді сестер-жалібниць Товариства Червоного Хреста діяла лікарня з амбулаторією та філіалом, вагому роль в їх утриманні відігравали приватні пожертви [1.].

В 90-х роках ХІХ століття жінки стали активно залучатися до політичних партій, а початок ХХ століття позначився зростанням чисельності жіночих організацій різного спрямування. Вагому роль в розгортанні жіночого руху відіграла “Жіноча громада” (1901–1905), “Харківське товариство взаємодопомоги жінок” (1902–1919), “Київське товариство оборони жінок” (1905–1917) та “Одеське товариство оборони жінок” (1904–1917) [2.].

ІІ - й період (1908-1914 рр.) – характеризується проявами феміністичних поглядів в жіночому русі. У 1909 р. формувалися організації нового типу – жіночі клуби, які розглядались як самостійні організації феміністичної орієнтації. До найбільших організацій такого типу належали Київський жіночий клуб та Київське загальне зібрання. Період 1908–1914 рр. позначився утвердженням феміністичної тенденції в жіночому русі. Представниці жіночих організацій України брали участь у всеросійських з'їздах (перший Всеросійський жіночий з'їзд (1908); Всеросійський з'їзд по боротьбі з торгівлею жінками (1910); Всеросійський з'їзд з освіти жінок (1913), міжнародних конгресах, всесвітніх виставках, що сприяло залученню українок до загальноцивілізаційних процесів, розширювало коло уявлень та понять про механізми та методи боротьби за жіночі права [3, с.120].

III-й період Першої світової війни, отримання досвіду політичної боротьби, виникнення багатофункціональних жіночих організацій. У воєнні роки жіноцтво взяло активну участь у добродійній та санітарній роботі. В Києві та інших місцях українські жінки працювали в “Товаристві допомоги біженцям”, допомагаючи втікачам, закладникам та полоненим. Київський Український Клуб був перетворений на шпиталь, в якому працювали українські жінки, ведучи одночасно національно-виховну роботу серед поранених. Так само активно працювало жіноцтво Західної України. У Відні українські жінки заснували Комітет допомоги пораненим воякам, що опікувався українськими вояками по віденським лікарням. Молоде жіноцтво входило до складу військових частин. Багато жінок та дівчат працювало як медсестри, служили в армії [4, с.209].

У 1917 революційному році відбулися перші жіночі кроки в політичній діяльності. 11 жінок були представлені у складі Української Центральної Ради, 2 жінки стали членами Малої Ради. Був заснований Український Жіночий Союз, виходив часопис «Жіночий Вісник». В цей час жінки вперше вступають до міжнародних жіночих організацій, було створено Жіночу Національну Раду яка стала членом міжнародних об'єднань: конгрес Міжнародної Жіночої Ради (Осло, 1920), міжнародний Жіночий Союз (Женева), конгрес Міжнародної Ліги Миру і Свободи (Відень).

IV - й період між двома світовими війнами, характеризується національно-визвольною боротьбою, визначається спрямованістю жіночого руху на національно-культурну боротьбу в еміграції а також на Галичині, Буковині і в Закарпатті, формується система жіночих рад в УРСР. В цей час жіночий рух був заборонений і не розвивався на території радянської землі. Були не допустимі будь які форми жіночих організацій. Західноукраїнські землі не дивлячись на заборону все одно продовжували свою діяльність. Діяла найбільша жіноча організація Союз України. Почали виникати фахові об'єднання: секція господинь при «Сільському Господарі», товариство «Будучність», кооператив «Українське Народне Мистецтво». Створювалися

жіночі гуртки при Українському Католицькому Союзі. Засновано політичну організацію «Дружина Княгині Ольги», яка утворилася на місці закритого польською владою Союзу Українок.

На конгресі Союзу Українок в 1934 р. звучали заклики до всіх українських жіночих організацій активізувати самоосвіту жіноцтва і культурно-освітню діяльність серед жіночого «доросту» в усіх містах і селах українських земель, влаштовувати курси для неграмотних, спільні читання, закладати мандрівні бібліотеки й читальні, аматорські гуртки, хори, освітні курси, народні університети; плекати народну традицію «словом і ділом» [5, с.14].

Велика проведена робота товариств, гуртків, організацій для поліпшення правового становища жінки, стала наступним кроком до прийняття державних рішень. Відкрилися можливості для загальної освіти жінок, розпочато процес до система вищої освіти, нових професій, жінки добилися права займати державні посади. Жіночий рух став центром об'єднання і пропаганди серед різних суспільних верств.

Завдяки пресі, жіночої літературної, просвітницької діяльності, рішучі лідерки утворили рух який допоміг долучитися до раніше заборонених державних, політичних, суспільних сфер.

V - й період (1945-1990 роки) – відбуваються зміни в пріоритеті їхньої діяльності, на перший план виходять соціальні питання.

В період 1945–91 жіночі організації української діаспори намагалися репрезентувати жінок усієї України. У 1948 вони створили [Світову федерацію українських жіночих організацій](#) і через філіали в країнах свого постійного проживання намагалися говорити про українців та українок як окремий народ Європи. В 1960-х рр. в УРСР за ініціативою [КПРС](#) утворена система жіночих рад — [громадських організацій](#), що діяли під безпосереднім керівництвом парторганізацій та представляли Україну на міжнародних жіночих з'їздах. Діяльність українських жіночих організацій у західних країнах, де мешкала українська діаспора, поступово набула виразного феміністського характеру, українки з діаспори активно включилися в міжнародний феміністський рух. Так, у

1980-х рр. на міжнародних жіночих з'їздах делегатки від жіночих організацій української діаспори заперечували твердження представниць жіночих організацій УРСР про рівноправність статусу жінок і чоловіків у республіці [6].

VI - й період (з 1991 року – по цей час) відродження та розвиток українського жіночого руху в Україні, створення та впровадження гендерного змісту. Діяльність жіночих організацій на початку 1990 – х рр. під час вирішальних для України громадсько-політичних рухів розпочали відновлення своїх товариств, гуртків, рухів, зокрема: добровільна громадсько-просвітницька позапартійна й поза конфесійна організація Союз Українок, всеукраїнська організація Жіноча громада. У 1994 створено Всеукраїнське жіноче товариство ім. Олени Теліги. Соціальними питаннями турбується Спілка жінок України. Феміністський рух в Україні швидкими темпами починає розвиватися. Поширюють свою діяльність регіональні об'єднання та клуби, зокрема: Асоціація жінок в агробізнесі в Луцьку, Донецька обласна ліга ділових жінок, Харківський міський центр солідарності жінок творчої орієнтації, Клуб одеських дам (об'єднує жінок–директорок підприємств та організацій, а також діячок культури, медицини й архітектури), «Відродження нації» в Тернополі, «Дочки-матері» в Сімферополі, татарський жіночий клуб «Ізгелік» у Києві, Клуб ділових жінок у Ялті. Виникли жіночі політичні партії: «Жінки України», Всеукраїнська партія жіночих ініціатив, Жіноча народна партія.

Формування нового типу української жінки було головною метою історичного шляху цих об'єднань, гуртків, товариств, організацій.

На сучасному етапі в Україні жіноцтво продовжує брати активну участь в суспільних, політичних, економічних сферах життя українського суспільства.

Література:

1. Феменізм в Україні – Вікіпедія. [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фемінізм_в_Україні (дата звернення 18.09.2019).
2. Жіночий рух України як чинник гендерної рівноваги та гендерної демократії в українському соціумі. [Електронний ресурс]. URL: <https://works.doklad.ru/view/dzlcIMg-sNM.html> (дата звернення 01.11.2019).

3. Смоляр Л. Жіночий рух України як чинник гендерної рівноваги та гендерної демократії в українському соціумі / Л. Смоляр. [Електронний ресурс]. URL: <http://partycivicua.org/women/rhruh.htm>. (дата звернення 28.10.2019).

4. Смоляр Л.О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX – поч. XX: сторінки історії. – Одеса, 1998. – 408 с.

5. Чепіль М. Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX ст.) / М. Чепіль. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 503 с.

6. Феменізм в Україні – Вікіпедія. [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фемінізм_в_Україні (дата звернення 22.10.2019).

Політичні науки

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Присяжна Богдана Василівна

Постановка проблеми На всіх рівнях ієрархічної системи державного управління або місцевого самоврядування існує широкий спектр посад, які вимагають відповідної професійної підготовки фахівців державного управління. Рішення проблеми підготовки до відповідної професійної діяльності, а також виконання вимоги подальшої ефективної роботи цих фахівців пов'язані з їх спеціальністю, кваліфікацією, компетентністю і здатністю адаптуватися до умов, що змінюються умовами як розвитку суспільства, так і науково-технічного прогресу і т. д.

При здійсненні реформи державного управління України в напрямку його демократизації та адаптації до європейським стандартам, одним з основних питань стає кадрове забезпечення державного управлінського апарату високопрофесійними і компетентними фахівцями, здатними працювати в

органах влади на трансформаційному етапі розвитку суспільства. Тому одним із пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку України є якісне удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.

У даній статті розглянуті запровадження формування інституту державної служби в період незалежності України.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що проблемі модернізації державної служби в Україні присвячено досить широке коло праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких можна виділити публікації К. Ващенко, А. Вишневського, О. Линдюк, Т. Мотренка, О. Музи, Н. Нижник, Т. Пахомової, С. Серьогіна та ін. Однак, в цілому ця проблематика в науковій літературі залишається недостатньо дослідженою.

Виклад матеріалу. Здійснення економічних і соціальних перетворень в Україні, розвиток демократичних принципів державного управління та просування по шляху європейської інтеграції неможливо без професійної, авторитетної і високоефективної національної системи державної служби.

Існуюча система державної служби в Україні почала формуватися з проголошенням незалежності в 1991 р на основі колишнього радянського управлінського чиновницького апарату. Відомо, що в радянських часів інститут державної цивільної служби (на відміну, скажімо, від військової служби) законодавством ніяк не регулювався. Не було і навчальних закладів, за винятком відомчих вузів силових міністерств і мережі вищих партійних шкіл, для підготовки державних службовців. На державній службі було явно недостатньо дипломованих фахівців в області права, економіки та управління.

Тому довелося починати, як і іншим незалежним державам на пострадянському просторі, з формування національної законодавчої бази, де б були чітко сформульовані нормативно-правові основи і принципи державної служби, визначено статус державних службовців, а також зі створення системи підготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів. На початку 90-х років були прийняті концептуальні закони Про державну службу, Про службу в

органах місцевого самоврядування, а також ряд законів, регулюють службу в силових і правоохоронних органах держави [1, с. 74-80]

У міру розвитку органів державного управління та місцевого самоврядування чисельність державних службовців в Україні стає дедалі більше. Так, наприклад, з 2000 м по 2008 р кількість державних службовців збільшилася з 183-х тисяч до 277-ми, а посадових осіб місцевого самоврядування - з 59-ти до 99-ти тисяч. Що характерно, три чверті з них - жінки. Ці гендерні зміни пояснюються, очевидно, тим, що на нижчих і наймасовіших посадах державної служби заробітна плата залишається порівняно невисокою. Але чим вище посади, тим все більше їх займають чоловіки, і на вершині посадової ієрархії чоловіки домінують. У зв'язку з цим все частіше звучать вимоги встановити певні квоти для жінок на керівних посадах в органах державного управління.

В Україні створена і з 1995р. функціонує система професійного навчання державних управлінців, яка використовує механізми ліцензування і акредитації в освітній сфері "державне управління". Провідне місце в ній займає Національна академія державного управління при Президентові України, в структуру якої входить Інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів в м.Києві та чотири регіональних інститути державного управління в великих містах України: Дніпропетровську, Львові, Одесі та Харкові. У тих областях, де немає такого регіонального інституту, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування займаються 23 обласних і міських центрів підвищення кваліфікації. Вони підзвітні обласним державним адміністраціям та Головному управлінню державної служби України. Також ліцензовані та акредитовані для підготовки магістрів спеціальностей «Державне управління» та «Державна служба» 16 провідних вищих навчальних закладів. Всім їм встановлені невеликі ліцензійні квоти набору учнів. Додатково, з метою підвищення кваліфікації державних службовців різних відомств, ліцензовані 65 галузевих вищих навчальних закладів України і навчальних закладів післядипломної освіти [2, с. 17-22]

Державна служба ґрунтується на таких основних принципах:

- 1) верховенство права;

- 2) патріотизм і служіння Українському народові;
- 3) законність;
- 4) рівний доступ до державної служби;
- 5) професіоналізм;
- 6) чеснота;
- 7) політична неупередженість;
- 8) прозорість діяльності;
- 9) персональна відповідальність державного службовця.

Закон України "Про державну службу" спрямований на врегулювання суспільних відносин, які охоплюють діяльність держави щодо створення правових, організаційних, економічних, соціальних умов реалізації громадянами права на державну службу [4]

Узагальнюючи результати роботи можна сказати, що створена на основі Конституції України і Закону України "Про державну службу" система державної служби ґрунтується на теоретичних розробках радянських і сучасних вчених, а також світовий досвід у цій сфері. Законодавче визначення статусу державних службовців, встановлення та затвердження норм гарантій цього статусу має включати забезпечення цілісності, системності, повноти і стабільності правового і соціального становища державних службовців.

Соціально-політичні процеси в українському суспільстві спонукали вітчизняну юридичну науку до пошуку моделей державної служби, засновані на обліку нових факторів. Очевидним стало те, що без фундаментальних наукових досліджень проблем, що виникають у сфері державно-службових відносин, обліку концептуальних змін в державному, якісний прорив у справі становлення і функціонування державної служби неможливо.

Існуюча система законодавства України про державну службу ще не в повній мірі задовольняє зростаючі потреби суспільства в демократичних перетвореннях і забезпеченні ефективного виконання завдань і функцій держави, тому на порядок денний постає питання створення системи національного законодавства про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування як

передумову демократичних перетворень, запровадження правових, соціальних і економічних стандартів життєдіяльності людини, спільноти і держави, реального поліпшення добробуту людей. За таких умов виникає потреба в істотному поліпшенні діяльності апарату державних органів, зміцненні потенціалу та авторитету державної служби, наближення її до потреб людей [5]

Для цього поряд з чітким визначенням повноважень і функцій органів державної влади подолання проявів корупції шляхом призначення в органи державної та місцевої влади порядних і чесних професіоналів необхідно створити службовцям належні умови праці та забезпечити їх гідною заробітною платою, ввести жорсткий публічний контроль за використанням бюджетних коштів і т.п.

Висновки. Соціальні перетворення, зачіпають українське суспільство, а також безпосередньо особливості модернізації національної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, і процеси професіоналізації державної служби потребують створення дієвої системи управління і регулювання, формування пріоритетних напрямків державної політики в цій сфері. Серед них провідне місце відводиться питанням планування та розвитку кар'єри державних службовців, впровадження нових освітніх стандартів, орієнтації на професійну підготовку та післядипломна освіта державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування та ін.

Впровадження освітніх новацій в процеси підготовки державних службовців дозволить не тільки забезпечити підвищення ефективності роботи органів влади, а й створити умови для формування гнучкою, орієнтованою на підвищення якості системи формування та оновлення кадрового корпусу структур державного управління.

Література:

1. Бурковська А. В., Мельников О. Ф., Шайдеров В. О. Нові освітні технології професійної підготовки державних службовців. Вісник УАДУ, Київ, 2003 № 3, 74-80.

2. Дабагян А. В., Михайличенко А. М. Кваліфікація і компетентність професійних кадрів. Проблеми машинобудування і автоматизації, 2000, № 3, 17-22.

3. Дабагян А. В., Михайличенко А. М. Деякі проблеми реформування системи освіти. Харків: ФОРТ, 2001..

4. Мельников О. Ф. парадигми фахової підготовки державних службовців. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2007.

5. Луговий В. І. Управління освітою. Київ: Вид-во УАДУ, 1997.

Соціологічні науки

ПОЗИТИВНИЙ ІМІДЖ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Крупа А.Р.

учениця ІІ класу

*Полтавський обласний науковий
ліцей –інтернат імені А.С.Макаренка
с. Ковалівка, Україна*

Освіта в Україні гостріше потребує необхідності пристосування до умов ринкового середовища. На сьогодні ринок освітніх послуг динамічно розвивається, що вимагає особливої уваги до проблем, пов'язаних із позиціонуванням навчальних закладів.

Школа – відкрита, пов'язана з багатьма суспільними інститутами соціально - педагогічна система, про яку дедалі частіше говорять як про сферу послуг. Саме тому, керівники загальноосвітніх закладів, змушені замислитися над тим, у чому перевага їхнього навчального закладу над іншими.

Сьогодні на перший план висувається імідж успішного навчального закладу, який забезпечує якість освітніх послуг.

Створення позитивного іміджу освітньої організації підвищує ефективність діяльності закладу освіти, дає можливість якнайповніше задовольнити потреби клієнтів, якими передусім є батьки учнів і самі учні. Кожен батько хоче

обрати найкращий освітній заклад і згодом не розчаруватись у своєму виборі. З іншого боку, кожен директор і його педагогічний колектив мріють, щоб їхній заклад виокремлювався з-поміж інших, викликав бажання влаштуватися на роботу або навчатися саме в ньому.

Під іміджем навчального закладу ми розуміємо емоційно забарвлений образ, утворений у масовій свідомості, який визначають співвідношенням між різними аспектами його діяльності та транслюють у зовнішнє середовище.

Формування іміджу навчальної установи – це процес, під час якого створюють певний запланований образ на підставі наявних ресурсів. Метою імідж є підвищення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків. Ефективність роботи навчального закладу мають, у першу чергу, визначати учні, батьки, а потім уже ті надструктури, які керують школою. Школа має перетворитися на закладу якому головною турботою всіх буде особистість дитини, її самопочуття та становище.

Виокремлюють такі **етапи формування позитивного іміджу** навчального закладу:

- початковий імідж (створення особистого іміджу керівника, власної концепції закладу освіти, яка приваблювала б новизною й актуальністю; робота з кадрами, їх відбір і розстановка, укладання угод з вишами, створення оптимальних умов, які забезпечували б універсальність та елітарність освіти);
- прогресувальний імідж (заходи щодо створення реклами через засоби масової інформації);
- сталий імідж (стійка позитивна суспільна думка, сформована за допомогою фактичних даних за підсумками високих результатів навчання; акредитація чи ліцензування державної програми; загальноновизнана популярність).

Сформований позитивний імідж школи дозволяє вирішувати такі завдання:

1. Підвищення привабливості навчального закладу в першу чергу для учнів та батькі.

2. Підвищення ефективності заходів щодо надання нових освітніх послуг.

3. Поліпшення соціально-психологічного мікроклімату в шкільному колективі; підвищення рівня організаційної культури навчального закладу й якості освіти.

Отже, імідж навчального закладу – це складне явище, яке містить чимало чинників. Метою формування позитивного іміджу навчального закладу є підвищення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, установлення та розширення партнерських зв'язків. Знання особливостей структурних компонентів іміджу навчального закладу дозволяє свідомо та цілеспрямовано формувати позитивний імідж закладу.

Література

1. Стаття «Імідж сучасної школи: теорія та практика».— [Електронний ресурс].Режим доступу: http://ru.osvita.ua/school/lessons_summatration/45.

2. Вибір оптимальних шляхів формування позитивного іміджу загальноосвітнього навчального закладу як один із засобів підвищення ефективності його діяльності». — [Електронний ресурс].Режим доступу: <http://oblosvita.com/navigaciya/skrynka/zahody/formuvannya-pozitivnogo>.

3. Організація маркетингової діяльності в навчальному закладі».— [Електронний ресурс] .Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2010_http://www.nbu.gov.ua/sites/default/files/ms.

4. Розвиток професійного іміджу педагога— [Електронний ресурс].Режим доступу: http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-04/D-is_Navrotska.pdf .

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У МУЗЕЙНОМУ МАРКЕТИНГІ

*Куцмус К.І.,
студентка факультету історії,
політології та національної безпеки
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сьогодні ми живемо в епоху невинної діджиталізації суспільства. Цифрові технології цілком замінюють традиційні способи отримання та передачі інформації, такі як теле-радіо мовлення та друковані видання. На перший план виходить не просто глобальна мережа Інтернет, а саме соціальні мережі. Аудиторія соціальних мереж сьогодні налічує понад мільярд користувачів. Є тисячі найрізноманітніших соціальних мереж різного спрямування: як то комунікаційних, блогів, новин, професійних мереж, відео-та багато ін.

З розвитком систем спілкування в мережі Інтернет, стало актуальним застосування маркетингу в них, адже завдання маркетингу – бути там, де є аудиторія.

Слід зазначити, що реклама відіграє важливу роль у соціально-економічному житті всіх верств суспільства. Соціальні мережі є одним із найпопулярніших видів дозвілля, тому і не дивно, що реклама в соціальних мережах у США та країнах Західної Європи стала дуже популярною. Представники великого бізнесу одними з перших усвідомили потенціал соціальних мереж і почали активно використовувати їх для свого просування. Маркетингова діяльність у соціальних мережах стала одним із найуспішніших способів привернення уваги до продукції, що рекламується та залучення більшої кількості споживачів. [2, с. 28]

Музейний маркетинг з використанням соцмереж тільки набирає обертів зокрема у Facebook та Instagram. Це дає музеям низку переваг:

- можливість спрямовувати інформацію безпосередньо до профільної аудиторії («таргетінг»), яка визначається системами пошуку в мережі, сформувавши потенційну цільову аудиторію, вказавши особливості по інтересам та захопленням, географією та соціальному положенню;
- надає можливість широкої комунікації між відвідувачами і музеєм;
- створює зацікавлену цільову аудиторію, яка формує коло постійних відвідувачів музею;
- реалізація рекламних кампаній в соціальних мережах є малобюджетною або взагалі безкоштовною;
- велика ймовірність повторного відвідування музею користувачем соціальних мереж за рахунок постійного автоматичного інформування про новини та події в музеї;
- соціальні мережі надають широкі можливості для маркетингових досліджень, проведення опитувань та голосувань, проведення кабінетного дослідження цільової аудиторії;
- однією із головних засад успіху маркетингу в соціальних мережах є постійне користування ними переважної більшості користувачів Інтернет. [3, с.67]

Насамперед гострою проблемою всіх музеїв в наш час є недофінансування. В таких умовах, не йдеться про створення окремого маркетингового відділу при музеї чи виділення достатнього бюджету на рекламу. Тому просування у соцмережах музеїв є не тільки актуальним, а й зокрема чи не єдиним ефективним методом реклами для сучасного музею.

Також часто соціальні мережі використовуються для створення ажіотажу навколо виставок та експозицій і привертання до них уваги. Насамперед музей завдяки інструментам у соцмережах може не просто презентувати себе та свою діяльність, але й окремі музейні предмети, виставки чи різні види діяльності. Це всеохопна реклама. Популярним явищем останнього часу є публікації уривків наукових праць та їх активне обговорення. Завдяки соцмережам сучасний музей може не тільки прорекламувати себе, а й залучити користувачів до обговорення актуальних проблем музейного простору.

В даному випадку інформація повинна дати чітке уявлення про музейний продукт, який пропонується, але в обов'язковому порядку інформація повинна бути об'єктивною та достовірною. Необхідно повідомити про появу нової колекції, виставки: проінформувати про зміни цін на послуги: описати послуги, що надаються, перебороти упереджене ставлення споживачів до музеїв, створити позитивний імідж музею. [1 с. 89]

Враховуючи специфіку діяльності музеїв та беручи до уваги нові умови економічного розвитку в Україні, варто підкреслити необхідність активізації діяльності музеїв в інформуванні про себе, рекламуванні своїх експозицій, створенні унікальних композицій, і ця робота має проводитися не одноразово, а постійно.

Отже, вся діяльність музеїв безпосередньо пов'язана із ефективним механізмом маркетингових зусиль. Стратегія розвитку музеїв в ринкових умовах реалізується за рахунок запровадження нових маркетингових технологій, які забезпечують відкритість музеїв для суспільства. Адже музей – це соціокультурна інституція, яка повинна бути відкритою. Саме завдяки соціальним мережам відбувається не тільки реалізація маркетингових завдань музеїв, а й спілкування музею з відвідувачем, яке є ключовим завданням музейної комунікації.

Нові методи реклами музею дозволять зберегти і збільшити попит на музейні продукти за рахунок популяризації музеїв серед населення, широкого громадського загалу.

Література:

1. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів /Н.Котлер, Ф.Котлер, В.Котлер.– К.: «Стилос»,2009.–528с.
2. Терехов Д. SMM-Маркетинг у системі управління сучасним підприємством / Д. Терехов // Наука й економіка. – 2015. – № 1 (37). – С.77–79.
3. Полещук С. Ідеальний план просування через соціальні мережі. Як розкрутити свій бізнес, використовуючи величезний трафік популярних соціальних мереж / С. Полещук – М.: Веб Інфо Продукт, 2012. – 37 с.

ПРОБЛЕМА ЗЛОВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЕМ СУЧАСНОЮ МОЛОДДЮ

*Мірошник Н.О.,
студентка
Національний університет
біоресурсів і природокористування,
Київ, Україна*

На сьогоднішній день ми маємо багато можливостей. Але разом з тим і багато згубних звичок. З роками їх кількість зростає. Це наприклад: наркотична, тютюнова залежності, сексуальне насильство, алкоголізм, ігроманія. Навіть виникають залежності до поїдання або виконання невластивих для людини речей, наприклад – поїдання лаку для нігтів. Це виникає здебільшого на психологічному рівні.

Існує багато випадків того, що в скрутні ситуації люди надають перевагу алкоголю, думаючи, що це допоможе вирішити певні проблеми. Але це самообман. Звідси виникає запитання – Як рідина із відсотком вмісту спирту що затьмарює розум допоможе, наприклад, налагодити відносини з дівчиною? В цьому випадку навпаки – хлопець в нетверезому стані може мати неадекватну поведінку, а відповідно – наговорити купу різних неприємних слів. Отже, буде тільки гірше.

Як відомого, алкоголь має серйозний негативний вплив на мозок. Руйнівна дія алкоголю полягає у порушенні насичення киснем нейронів головного мозку внаслідок алкогольної інтоксикації. Алкогольне слабоумство, яке виникає при постійному споживанні алкогольних напоїв, є результатом загибелі клітин мозку. Алкоголь шкодить не лише головному мозку, а й всьому організму. Страждає в тому числі і репродуктивна система. Які можуть бути діти в таких батьків? Чи буде потомство взагалі?

До прикладу, шокуючим є той факт, що Україна займає перше місце у світі за рівнем дитячого алкоголізму. Українські школярі хоча б раз пили алкогольні напої, 26% – вживають алкоголь кілька разів на місяць. Такі дані Всесвітньої організації охорони здоров'я представила волонтер ГО «Дух нації» Аліна Мариненко.

Компанія «Алкорейд» пропонує зупинити продаж алкоголю.

Близько 3,3 мільйона смертей щороку стаються в світі внаслідок зловживання алкоголем і це є майже 5% від всіх смертей, констатує Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Підрахунки проведені цією організацією демонструють скільки спиртних напоїв випивають у кожній країні – це величезний масив даних за 2016 рік. Радіо Свобода порівнює дані з України, Росії, Польщі, Німеччини та США.

Серед категорій спиртних напоїв переважають такі: пиво, вино, спиртні напої, «інше». Українці єдині, в кого переважає відсоток людей, які обрали спиртні напої. В інших країнах міцні спиртні напої або споживають на рівні з пивом, або віддають перевагу останньому [1].

Ми вважаємо, що якщо молода людина з раннього віку починає захоплюватися напоями цього виду, то шалено щасливого майбутнього в неї не буде. Все закінчується трагічно, якщо вчасно не зрозуміти, що важливішим є тверезе життя.

Таблиця 1

Кількість смертей внаслідок алкоголізму (за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я)

Країна	Населення країни (2016)	Кількість людей, віком 15+, %	Смерть від цирозу печінки	Смерть внаслідок ДТП	Смерть від онкології
Україна	44624373	85%	8303	1963	8272
Польща	38593161	85%	4784	1557	6258
Німеччина	80682351	87%	11115	1424	14596
Росія	143439832	83%	22850	11537	28702
США	324118787	81%	34240	14246	30859

Дані взяті із Українського кризисного медіа центру - <http://uacrisis.org/ua/>

«Вживаючи у великому об'ємі спиртові напої, підлітки перестають навчатися, думаючи, що знання непотрібні, вони прогулюють школу, результатом цього є погані оцінки. Недоотримані знання можуть призвести до сумного майбутнього...

Звісно, потрапивши в погану компанію, в дитини вже вибору не буде, вона мусить випити, бо матиме психологічний вплив з боку поганих товаришів (наприклад булінг). Це дуже погано. Має бути власна світла думка.

Із таких розмірковувань випливає висновок – вживати алкоголь не можна. Звикання відбувається швидко, тому що після вживання, людина відчуває певне полегшення, ейфорію – хоча на фізіологічному рівні насправді в цей момент відмирають клітини головного мозку, страждає печінка та всі інші органи... А людина навіть не замислюється про це.

На нашу думку, з молодого віку потрібно обмірковувати свої плани на майбутнє, на те, яким ми хочемо його бачити, ким хочемо бути і обов'язково наполегливо прагнути до своєї мети.

Ми переконані в тому, що прожити життя без алкоголю можливо, він точно не є життєво необхідним. Здоровий спосіб життя, родина, друзі, кар'єра – це чи не найважливіше, що ми маємо і можемо мати. Потрібно прагнути здобувати те, про що ми мріємо і тоді кожна людина зможе почуватися самодостатньою та щасливою.

Для вирішення проблеми з алкоголізмом, ми вважаємо батькам з дітьми варто проводити більше часу і в тому числі, профілактичні розмови на тему алкоголю, також можна долучити психологів, лікування в спеціалізованій клініці в разі якщо проблема зайшла далеко і простими розмовами її не вирішити, або відправити в санаторій чи якесь інше місце відпочинку де є позитивний вплив на таку особу. Також можна долучити дитину до якогось захоплення в яке вона буде активно залученою: подорожі, рибалка, полювання, гра в інтелектуальні ігри і т. ін.

Здоров'я – найбільше благо людини.

Література;

1. <http://uacrisis.org/ua/67101-ngo-duh-natsii> [с.2].

Форма проведення конференції : заочна.

ПРОБЛЕМА СМІТТЯ В МЕГАПОЛІСАХ – ВИКЛИК ДЛЯ ТЕХНІКИ ЧИ ДЛЯ
ЛЮДСЬКОЇ СВІДОМОСТІ?

*Мірошник Н.О.,
студентка
Національний університет
біоресурсів і природокористування,
Київ, Україна*

Сміття – це глобальна проблема для всіх націй. З кожним роком обсяги сміттєвих мас зростають. «За даними анкетування встановлено, що в середньому щоденно в кожному дворі накопичується близько 2 кг сміття. На сьогоднішній день – це є критичною проблемою. З того часу, коли людство винайшло поліетилен і пластмасу, (винахідником є металург Олександр Паркс, 1862 рік в Лондон), ситуація в рази набрала обертів. Ці речовини мають в своєму складі отруту, яка згубно впливає не тільки на людей, а в тому ж числі на ґрунти, рослини і тварини.

Людство і є джерелом появи проблеми сміття в мегаполісах. Тому, що ми не замислюємося, коли викидаємо обгортки на вулицях, коли виливаємо побічні відходи виробництв у водойми із живими організмами, коли заводи викидають в атмосферу шкідливі гази. Очевидно, що наша природа страждає від цього. «Вплив різних відходів на навколишнє середовище даним часом стало найважливішою державною проблемою»[1]. Змінюється клімат – тануть льодовики(а це, в свою чергу, призведе до підвищення рівня океану, зменшення території суші і т. д.), з кожним роком збільшуються випадки виникнення торнадо, землетрусів, виверження вулканів та інших стихійних лих. Колись всьому світові може прийти кінець...

Свідченням таких процесів є, наприклад, деякі статистичні відомості (за версією агентства 24/7 WallStreet) по кількості сміття на людину, тис.[2]:

- Канада – 36 т;
- Болгарія – 26,7 т;

- США – 26 т;
- Естонія – 23,5 т;
- Фінляндія – 16,6 т;
- Вірменія – 16,3 т;
- Швеція – 16,2 т;
- Люксембург – 11,8 т;
- Україна – 10,6т;
- Сербія–8,9 т.

Хоч ми і не на перших місцях, але кожній людині варто задуматись про наслідки своїх вчинків. Можливо, люди не бачать тої катастрофи, яка сьогодні є, думають, що від сміття просто неприємний запах. Але це зовсім не так. У звалищах поліетилену і пластмас є багато отруйних речовин, хімічні сполуки, важкі метали, які разом із опадами потрапляють у водойми, де мешкають живі організми. Або, шкідливі речовини проникають водойми, які ми споживаємо. Також це згубно для рослин (всмоктують отруту з ґрунту і гинуть) і тварин (вони не розуміють що можна, а що ні – отже, споживають з їжею отруйні рештки синтетичних відходів і також можуть загинути). Збільшуються території для звалищ, які можна було б використати в корисних цілях, наприклад, відвести ці території для сільськогосподарських угідь.

«Утворення та поводження з відходами»

Рік	Утворено	Утилізовано	Спалено	Видалено у спеціально відведені місця	Загальний обсяг відходів
1995	3562,9	1915,7	-	1232,3	54841,0
2010	425914,2	145710,7	1058,6	336952,2	13267455
2018	352333,9	103658,1	1028,6	169523,8	12972428,5

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганських областях[3].

Всі речовини, зокрема синтетичні, мають різний термін розкладання. Наприклад, для паперу необхідно близько 5-10 років, для банки з-під консервів – 90 років, для розкладання поліетилену – 200-500 років, а для скла – 1000 років.

Це великі цифри для великих об'ємів звалищ.

У багатьох країнах світу є заводи, що переробляють великі маси відходів, пластику і скла. Перероблене сміття знаходить нове життя і тим самим приносить прибуток та зберігає довкілля. Але, одним із недоліків цих заводів є те, що вони викидають шкідливі гази в атмосферу, навіть не зважаючи на систему очисних споруд. Таким чином, виникає замкнене коло. Ми б порадили нашим науковцям знайти технологію перероблення сміття без шкоди навколишньому середовищу, можливо з використанням певних хімічних сполук.

На території нашої столиці є завод «Енергія».

««Завод працює у сталому режимі, ніяких відхилень у технологічному процесі з термічного знешкодження побутових відходів не відбувається, як і перевищень викидів забруднюючих речовин у навколишнє середовище. Станом на 12.09.2019 на заводі «Енергія» стабільно працює три котлоагрегати, постачальники відходів із Києва завозять 500 тонн відходів кожного дня, які рівномірно спалюються протягом доби», – пояснив Сергій Крикун.

Відповідно до стратегії розвитку комунального підприємства «Київтеплоенерго», завод планують оснастити системою хімічної очистки, що дасть змогу у 5 разів знизити викиди забруднюючих речовин» [4].

Проблему сміття потрібно вирішувати негайно. Уряд має підвищувати штрафи за викиди. Проте, люди й самі мають долучатися до вирішення цієї проблеми з свого боку.

«Статистика побутових та подібних відходів за період 2012- 2017 рр. в Україні

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Зібрано ППВ, тис.т	13878,0	14501,0	10748,0	11491,8	11562,6	11271,2
Видалено ППВ, тис.т.	9362,7	9504,4	5893,8	6233,0	6089,5	6469,0
У т.ч.видалено на спеціально обладнані звалища	5175,1	5178,5	3397,9	4194,3	4208,1	4417,5
Спалено ППВ з метою отримання енергії, тис.т	149,9	147,6	149,0	254,3	257,3	244,4
Спалено ППВ без отримання енергії, тис.т	78,6	2,9	3,8	2,1	2,0	1,2
Утилізовано ППВ, тис.т	57,4	9,4	3,8	4,0	6,5	16,5

Останніми роками загальний обсяг накопичених в Україні відходів за усіма класами небезпеки знизився. Але причина зменшення обсягів утворення відходів полягає не в масовому використанні нових технологій, а у зменшенні потужностей у промисловому виробництві через економічну кризу. Також, як видно з таблиці, зменшення обсягів утворення відходів почалося ще з 2014 року, з того часу неможливо врахувати відходи на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей та в анексованому Криму»[5.с.128].

В Києві створили машину для переробки сміття. «Серія ліній ANDRITZ MeWa складається з різних спеціальних агрегатів, що забезпечують повний цикл переробки: первинне подрібнення, вторинне подрібнення та дрібнозернисте гранулювання, а також поділ складників матеріалів і переробку матеріалів, придатних для повторного використання на тому самому обладнанні в і той самий час[6].

Кожен із нас – членів суспільства повинен усвідомлювати шкоду, яку приносить тим, що викидає бляшанки на вулицях і інше сміття. Що нас і наших дітей чекає у недалекому майбутньому?

Якщо будемо продовжувати жити так і далі, то кольорового майбутнього у нас не буде... А це – трагічно.

Техніка не буде справлятися зі всіма горами сміття, якщо людство не увімкне свідомість і подумає спершу, ніж викидати обгортку від цукерки.

Якби змоделювати відеоролик, в якому зображено трагедію майбутнього і показати всім, що чекає їх і їхні сім'ї, то люди б зрозуміли, що не потрібно легковажно ставитися до навколишнього середовища. Кожен вид сміття потрібно викидати в певну урну, придумати технологію без шкідливого виробництва на заводах, навчати дітей не смітити!

Все ж таки, проаналізувавши всю інформацію, ми дійшли до такого висновку : проблема сміття – це виклик для людської свідомості. Тому, що люди самі викидають сміття і потім змушені створювати техніку, яка буде переробляти відходи.

Все в наших руках!

Література:

1. Основи екології: конспект лекцій для студ.інж.фахів / С.В.Мельник, С.Ю.Смик, О.Г.Бутенко. – 2-е вид., перероб. – О. : Наука і техніка, 2010. – 136 с.
2. Українська правда. Засновник : Георгій Гонгадзе, 2000 рік (<https://www.pravda.com.ua/rus/>)
3. Держстат України, 1998-2018 : <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний портал Києва(<https://kyivcity.gov.ua/>)
5. Правові аспекти регулювання відносин у сфері поводження з побутовими відходами на муніципальному рівні в Україні та ЄС в умовах децентралізації. Екологічне право. 2019. Олеся Мельник, Наталія Обіюх. (<http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/24.pdf>).
6. 2000 - 2018 АСТРА - Агробудівельний Альянс (https://astra-group.ua/page/ustatkuvannja_dlja_pererobki_vidhodiv_andritz.html)

Соціологічні науки

ВИРОБНИЧИЙ ТРАВМАТИЗМ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ

Стасишин О.М., Погодін С.А.
студенти факультету
управління фінансами та бізнесу
Львівський національний
університет імені Івана Франка
*Науковий керівник: **Фірман В.М.***
доцент кафедри Б.Ж.Д.

Вступ

Щорічно в Україні під час виробничих процесів травмується приблизно 10 тис. осіб, 600 осіб з яких отримує травми не сумісні з життям. Як свідчать статистичні дані, на підприємствах, в установах, організаціях України всіх форм власності щоденно травмується в середньому понад 200 працівників, з них близько 30 стають інвалідами і 5-6 осіб одержують травми зі смертельним наслідком. Випадки загибелі людей, зайнятих у суспільному виробництві, в

Україні трапляються частіше, ніж у Великій Британії, в 6 разів, і частіше, ніж у Японії – в 5[1].

Серед основних причин виробничих нещасних випадків за аналітичними даними минулого року також названі організаційні-66,8% психофізичні-20,9% технічні-12,3%. Найбільше нещасних випадків сталося у Дніпропетровській області, а найменше — у Закарпатській. При цьому смертельних випадків найбільше було у Львівській області та м. Київ [2].

Якщо аналізувати дані а галузями нагляду, найбільш травмонебезпечними виявилися соціально-культурна сфера та торгівля. За 6 місяців поточного року у цій сфері сталося 460 нещасних випадків, 31 з яких закінчився смертю працівника. Найменше нещасних випадків було у такій галузі нагляду, як котлонагляд, підйомні споруди (травмувалося 7 працівників)[3].

Загальна сума відшкодувань працівникам, які постраждали від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, сягає від 350 до 400 млн грн. на рік. Тільки за останні сім років з бюджету Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України на відшкодування шкоди заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, страхові виплати особам, які перебували на його утриманні, виплачено 14,5 млрд грн[3].

Якщо взяти медіанну суму на виплату відшкодування на 1 працівника з вищенаведених даних, то вийде сума у 37,5 тис. грн на людину[4]. З точки зору підприємства розглядаючи цю проблему витрати на покращення умов охорони праці є не рентабельними відносно до потенційного результату.

Перш за все, це приводить до загострення демографічної проблеми. Згідно статистики ФСС найвищий рівень травматизму спостерігається серед працівників віком від 50 до 59 років. 72,9% постраждалих осіб — чоловіки, 27,1% — жінки[4].

Враховуючи старіння нації, відсутність приросту населення вплив демографічної кризи переходить на інші сфери. Перш за все на сферу економіки. Сьогодні в Україні існують проблеми з ринком кадрів. Окрім недостатньої кількості працівників є нестача кваліфікованих кадрів та тенденція робочої міграції населення в

інші країни. За складних економічних умов страждає соціальна сфера, яка за безпечується з податків від діяльності працюючого населення та резервних фондів. Заробітна плата не зростає, збільшується оподаткування, працездатне населення не бачить для себе перспектив в межах країни. Таким чином ми отримуємо спіраль з факторів, які погіршують як стан в окремих сферах так і в комплексі.

Висновки

В економіки України, існує ряд проблем, які потребують втручання держави і відповідних органів державного нагляду за охороною праці. Саме тому, задля запобігання виробничому травмуванню, підвищення рівня безпеки виробництва роботодавцям у першу чергу потрібно: забезпечити функціонування на підприємстві системи управління охороною праці; своєчасно виявляти можливості виникнення небезпечних ситуацій на виробництві, попереджувати працюючих про їхню наявність; усувати причини, що призводять до нещасних випадків; забезпечити навчання та перевірку знань з питань охорони праці працівників, у тому числі працівників, які зайняті на роботах з підвищеною небезпекою; забезпечити дотримання працівниками вимог виробничої та трудової дисципліни; здійснювати контроль за дотриманням працівниками вимог законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці.

Література:

1. Заплатинський В.М. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ-
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vkpnuifv_2015_8_23
2. Вебінар з охорони праці МСФР-<https://www.sop.com.ua/news/2289-neyaksn-medoglyadi-stali-prichinoyu-zrostannya-rvnya-profzahvoryuvan>
3. Статистика виробничого травматизму Державної служби України з питань праці за 6 місяців 2019 р. та 2018 р. за галузями нагляду-
<http://opcb.kpi.ua/?p=3459>

4. Статистика виробничого травматизму Державної служби України з питань праці за 6 місяців 2019 р. та 2018 р. за областями-<https://www.sop.com.ua/news/2158-stan-virobnichogo-travmatizmu-u-i-pvrchch-2019-roku>

УДК 657

Соціологічні науки

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА ТА ЇХ ПРОЯВ В УКРАЇНІ

Слободяник В. Р., Іванов А. В.

студенти факультету

економіки, менеджменту та права

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного

торговельно-економічного університету

м. Вінниця, Україна

Глобальні проблеми — проблеми, що охоплюють всю Землю, все людство, всі держави і вимагають для свого вирішення спільних зусиль світової спільноти [1,с.168].

Глобальні проблеми мають велике значення для всієї земної кулі та людей, які проживають на даній території. Існують різні за своїм значенням проблеми, а саме, за територією, масштабами та наслідками, які поділяють на глобальні(планетарні), що стосуються всього людства, і локальні, які проявляються тільки в окремих районах(країнах, частинах країн). До локальних проблем входить і Україна, яка має складно вирішальні глобальні проблеми на ряду із планетарними [2, с. 67].

Загалом можна виділити декілька глобальних проблем, що стосуються всього людства:

1. Політичні проблеми(війни і миру та гонки озброєнь в глобальному масштабі, вирішення регіональних релігійних і військово-політичних конфліктів в Європі, Азії та Африці).

2. Екологічні проблеми (знищення природних ресурсів; забруднення довкілля, збіднення генофонду Землі).

3. Демографічні проблеми (в країнах третього світу відбувається

“демографічний вибух”, а в розвинених країнах спостерігається депопуляція і старіння населення).

4. Соціальні проблеми (охорона здоров'я, освіта, наука і культура, соціальне забезпечення).

Слід зауважити, що за останні два десятиріччя найбільших успіхів людство досягло у розв'язанні глобальних економічних проблем - сировинної і енергетичної. Проте у багатьох районах світу ці проблеми, так само як ще одна економічна проблема — продовольча, є дуже гострими.

Не варто забувати про набування актуальності міжгалузевих проблем, як освоєння Світового океану та космосу.

Дослідивши історію України, маємо приклад, однієї з наймасштабніших екологічних проблем людства або іншими словами техногенної катастрофи, яка відбулась в Україні в 1980-х роках, а саме, вибух на Чорнобильській АЕС. Розораність земель в країні досягла майже 80% сільськогосподарських угідь і близько 60% усієї площі країни. Наслідки цієї катастрофи ввійшли в історію, адже це найвищі показники за останнє століття в Європі [3, с.86].

Проаналізувавши політичні проблеми, можна виділити декілька причин їх виникнення:

1. Психолого-біологічна, суть якої полягає в природі людини. Це агресивність, суперництво, недовіра, потреба в гострих відчуттях.

2. Необхідність у нарощуванні військової потужності – озброєна держава може захистити себе та своїх громадян. З такою державою рахуватимуться інші.

3. Прагнення захопити нові території з їхніми природними ресурсами, населенням і господарством. Відомо, що кількість природних ресурсів на Землі обмежена, а чисельність населення неухильно зростає. Отже, є можливість регулювати її або воєнними (каральними) заходами, або «гуманними» економічними методами, спричиняючи недоїдання, голод, хвороби й вимирання цілих народів.

Якщо розглядати політичні проблеми, то глобального характеру вона набула після появи зброї масового враження: хімічної, бактеріологічної і ядерної. Обмежити вплив можливої ядерної катастрофи на навколишнє середовище не

можливо, що довела аварія на Чорнобильській АЕС. Тому застосування ядерної зброї навіть у локальному конфлікті може мати незворотні наслідки для людства.

Одним з методів вирішення політичної проблеми – це піти вслід за Україною, країнам, які мають ядерну зброю, відмовитись від неї та її використання [4, с. 121].

Потенційна загроза розвитку сучасної демографічної ситуації полягає в тому, що населення світу розпочинає ХХІ ст. з 1 млрд. безробітних, 1 млрд. голодуючих, 1 млрд. неграмотних, 2 млрд., що живуть в умовах відносного або абсолютного перенаселення, 1,5 млрд. знедолених, що знаходяться за "межею бідності" [5, с. 27].

Глобальність демографічної проблеми в тому, що вона не може бути локалізована в якомусь певному регіоні, і нерівномірне зростання чисельності населення в окремих країнах може викликати помітні зміни на геополітичній карті світу.

Про соціальні проблеми можна сказати, що особливої гостроти вони набирають у слаборозвинених регіонах світу. Багато сучасних хвороб (серцево-судинні, легеневі, ракові) є наслідком погіршення екологічної ситуації, малорухомого способу життя, частих психологічних стресів. Замість вже подоланих, виникають нові епідемії, найбільш загрозливою серед яких є СНІД.

У країнах, що розвиваються, важливою причиною смертності залишаються інфекційні хвороби (шлунково-кишкові і гострі респіраторні захворювання, туберкульоз). У промислово розвинених країнах більшість людей помирає від серцево-судинних і ракових захворювань.

Шляхи розв'язання глобальних проблем:

Екологічні проблеми:

1. Швидким розвитком і використанням основних видів відновлюваної енергії (сонячна, вітрова, океанічна та гідроенергія річок).

2. Зростанням частки вугілля в енергобалансі національних економік та зменшення газу і нафти, адже запасів останніх на планеті значна менше, а їх цінність для хімічної промисловості набагато більша.

3. Розробка усіма країнами світу сукупності конкретних заходів дотримання

екологічних стандартів.(стандарти чистоти повітря, водних басейнів, раціонального споживання енергії, підвищення ефективності енергетичних систем).

Економічні проблеми(продовольчі):

1. Обмін інформацією, науково-технічне співробітництво, розвиток обміну новими енерго- і матеріалозберігаючими технікою та технологіями між країнами.

Політичні проблеми:

1. Народам усіх країн необхідно спільно і організовано здійснити ядерне роззброєння, суттєво зменшити військові витрати, подолати міжнаціональні та внутрішньо-національні воєнні конфлікти.

Соціальні проблеми:

1. Ліквідація зубожіння, голоду, хвороби, безробіття і неграмотності, які охоплюють великі зони сучасного світу.

Основними шляхами розв'язання глобальних проблем країн, що розвиваються, є такі:

1. Формування нового світового порядку, який би гарантував реальну допомогу країнам, що розвиваються, у вирішенні їхніх проблем.

2. Надання економічно розвинутими державами світу країнам, що розвиваються, значних фінансових, людських, технічних та інтелектуальних ресурсів для розвідування і розробки природних ресурсів, їх переробки, транспортування та реалізації за трансформованими цінами з метою збільшення валютних доходів, встановлення ними економічного суверенітету над цими ресурсами.

3. Здійснення прогресивних аграрних перетворень у сільському господарстві цих країн та ліквідація неокolonіальних форм господарювання в цій галузі.

Як висновок, можна сказати, що глобальні проблеми мають своє місце як на Землі так і на Україні. Для їх вирішення потрібно об'єднатися всій світовій спільноті, і допомагаючи одне одному в такій важкій кризі, добитися максимально прогресивних результатів. “Чекати, що якісь глобальні проблеми вирішить держава – утопія. Вирішувати їх треба самим” [6, с. 9].

Література:

1. Ярошевська В.М. та ін. Словник термінів і понять з безпеки життєдіяльності . - К . : НМЦ, 2004 . – [255 с].
2. Васильчук М.В., Медвідь М.В., Сачков Л.С. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності . - К . : Фенікс, 2000 . – [896 с].
3. Уривалкін О. М. Історія України (кінець XVII - початок XXI ст.). - К.: КНТ, 2007. – [433 с].
4. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. Інтегрований курс безпеки життєдіяльності (теоретичні основи): Навч. посіб. - Кам'янець-Подільський: Буйницький О .А. ,2009 . – [200 с].
5. Лапін В.М. Безпека життєдіяльності людини: Навч по-сібн . Львів: ЛБК; Київ: Знання, 1999 . – [3-38 с].
6. Типова програма нормативної дисципліни "Безпека життєдіяльності" для студентів вищих навчальних закладів освітніх рівнів "неповна вища освіта" та "базова вища освіта" всіх спеціальностей / Укл . В . М . Заплатинський, В . В . Мухін, М . І . Стеблюк та ін . - К . , 2002 . – [18 с].

Соціологічні науки

ОСНОВНІ ЕТАПИ ГЕНЕЗИ ОСМИСЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В НАДАННІ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тихоновська С.В.

магістрант 2-го курсу

«Публічне управління та адміністрування»

Запорізький Національний Університет

м. Запоріжжя, Україна

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю ґрунтовного дослідження діалогічних комунікацій в іміджуванні в публічному управлінні в органах місцевого самоврядування. Вектор входження в Європейський союз, формування оцифрування інформації, тобто перехід інформаційного поля на

цифрові технології в цифровому суспільстві має дуже вагомий вплив на публічне управління, а тому актуалізує мою вивчаєму тему: діалогічні комунікації в іміджуванні в місцевому самоврядуванні.

Сьогодні формується нова сучасна інформаційна цивілізація з усіма можливими оцифрованими даними та інформаційними комунікаціями, формується нова медіа-сфера, тому публічне управління як основний інститут суспільства повинен реагувати, і тому моя тема магістерської роботи набуває не аби якої ваги та значущості.

В результаті мого дослідження:

- Ми виокремили латентний етап філософського осмислення діалогу, який першим розпочав вивчати і дав визначення Сократ, від його системи маєвтики.

Маєвтика – це специфічний прийом встановлення істини у бесіді або суперечці, коли за допомогою майстерно поставлених питань і отриманих відповідей співрозмовник послідовно підводиться до істинного висновку. Учень Сократа Платон заснував відому філософську школу, де вивчали такі науки як: діалектика, аналітика, методологія, філософія, індуктивні і дедуктивні методи пізнання. Платон присвятив життя філософським та науковим працям над своїми «Діалогами».[1]. Ще один учень Сократа Ксенофонт, написав багато творів, використовуючи широкий матеріал з діалектики і етики.[2].

Тобто перший етап розвитку діалектики – це становлення філософії вивчення діалогу як отримання мудрості та взаємодії.

- Діалоги в подальшому розглядалися в рамках філософії, но по відношенню до публічного управління. Наприклад, у Аристотеля, Д. Локка, Т. Гоббса вони розглядалися в політичній призмі.

- Діалогові комунікації, які розглядалися в рамках діалектики, як публічного управління перейшли в діалектику в теорію розвитку (друга стадія розвитку діалектики – діалектика німецьких філософів).

Родоначальник німецької класичної філософії І. Кант намагався поставити і спробувати вирішити проблему діалектики взаємозв'язку та взаємопереходу чуттєвого та раціонального у пізнанні; їх необхідність та

несумісність – в антиноміях. Відомі праці «Про хибні тонкощі чотирьох фігур силогізмів», «Досвід залучення до філософії поняття від'ємних величин».[3]

Й. Фіхте розкрив внутрішню структуру одного з головних законів діалектики – закону єдності і боротьби протилежностей, почавши спробу об'єднати усередині активного, вільного, творчого суб'єкта буття і свідомість, практичне і теоретичне, природу і людину, суспільство і особистість. Головний його твір «Науковчення». Ф.Шеллінг, розглядав теорію перетворення протилежностей. Відомі праці: «Система трансцендентального ідеалізму», «Філософські дослідження сутності людської свободи».[3]

Філософ Г. Гегель, створив систематичну теорію діалектики. Головна ідея вчення Гегеля – це взаємопроникнення і примирення. Центральне поняття діалектики – розвиток – характеристика діяльності світового духу, його надрухи в царині чистої думки у висхідному ряду чимраз конкретніших категорій. В своїх працях «Феноменологія духу» і «Наука логіки» Гегель розкриваю діалектику абсолютного духу.[3]

Смисл Гегелевого методу був метафізичним: прагнення встановити порядок первинності чи «ступенів реальності», за якими думка може піднятися від видимостей до Абсолютної Ідеї. Розвиток розумної діалектики є найбільшим історичним досягненням Гегеля.

Діалектика Фейєрбаха – це самостійна форма діалектики – діалогічна діалектика. Праці: «До критики філософії Гегеля», «Основні положення філософії майбутнього».[3]

Третя стадія розвитку діалектики: матеріалістична діалектика. або діалектичний матеріалізм. Діалектика розглядалася як логічний метод, унікально придатний для об'єкта, що безперервно розвивається, і до виявлення «необхідності» у його розвитку.

Матеріалізм і діалектика дозволили відкрити феномен повторюваності у суспільних процесах і довести, що й суспільство, а не тільки природа, розвивається за певними законами, виділити окремі етапи в його розвитку, які були названі суспільно-економічними формаціями, по-новому оцінити роль

народних мас та окремих особистостей в історії, дати своє розуміння причин виникнення і функціонування держави, соціальних класів, їхньої боротьби між собою, показати еволюцію сім'ї та ін. Головна концепція марксизму - знищення однієї протилежності іншою.

Особливе місце в історії діалектики посідає італійський філософ Б. Кроче, який створив концепцію, що розширює межі всієї класичної і післякласичної діалектики. Він вбачав у діалектиці безкінечний процес, який розвивається не через боротьбу протилежностей, а є їхнім синтезом, з якого в історію приходять нове, яке визначає поступ духу. Основна праця — чотиритомна «Філософія духу».

Окрім діалектики окремим напрямком був пошук культури діалогу, що і визначило діалогову філософію. Цим наприклад, займалися такі соціологи як М. Бубер, М. Бахтін та інші. Згідно Бубера, можливі два варіанти діалогу: «Я і Ти» і «Я і Воно». Філософ М. Бахтін розглядав діалог як принцип філософії. Діалогічний принцип включає в себе ідею подієвості буття, його неповторної у кожній точці творчої напруги, що виходить за межі будь-яких апріорних уявлень. Автор робіт: «До філософії вчинку», «Питання літератури і естетики», «Естетика словесної творчості».

Видатний вчений, Б. Кедров багато вивчав та написав досліджень про діалектику.

П. Бергер разом з Т. Лукманом написав монографію «Соціальне конструювання реальності, де вони розглядали конструктивістську парадигму в соціології.

Українська школа діалектичного підходу представлена такими видатними філософами та соціологами, як П. Копнін, С. Кримський, О. Злобіна.

Теоретичне осмислення теми дослідження базується як на класичних підходах так і сучасних працях науковців та управлінців, таких як В. Воловик, М. Корецький, В. Гамаюнов, Н. Багаутдінова, О. Оболенський, О. Поважний, В. Сиченко, О. Мордвінов, П. Петровський, І. Дробот, В. Куйбіда, І. Колосовська, В. Загорський, та багато інших.

Становлення теорії комунікацій:

Формула комунікативного процесу Г. Ласвелла відбиває структуру комунікаційного процесу, модель дослідження цього процесу, його структури та окремих елементів, виявляючи роль масових комунікацій в політичному і суспільному житті.

З 90 років ХХ ст. починається вивчення публічного управління. Пряма комунікація виконавчої влади із суспільством, як один з різновидів державних комунікацій, є спілкуванням з населенням задля надання йому встановлених нормативних послуг.

Окрема теорія з'явилась в технологізації комунікацій через переговори, через взаємозв'язок, який вибудовується в рамках вивчення діалогу.

Будь-який різновид переговорного процесу - це завжди ділова, цілеспрямована розмова, предметний контакт. Стиль переговорів завжди повинен орієнтуватися на отримання конструктивного результату.

Метод принципу переговорів Гарвардської школи, що розроблений американськими фахівцями Р. Фішером і Б. Юрі полягає в тому, щоб вирішувати проблеми, виходячи з суті справи, а не торгуватися з приводу позицій учасників і викладений у книзі «Шлях до порозуміння: перемови без поразки».

Німецька школа переговорів (К. Бредемайер) синтезує знання про засоби масової інформації і техніки комунікації, розробила свою методику і поклала початок телетренінгу. К. Бредемайера називають «Доктор діалектики». Автор книги : «Чорна риторика. Влада і магія слів». Кремлівська школа (І.Павлов, М.Бернштейн, В.Козлов) спеціалізується здебільшого на жорстких переговорах.

Поступово технології спілкування та комунікування переміщуються зі школи переговорів в електроні комунікації, відбувається діджиталізація, тобто переведення інформації в цифрову форму.

Усі технології, які відпрацьовуються у школах переговорів у подальшому всі йдуть для використання вивчення діалогічних комунікацій в публічному управлінні.

Міжнародні переговори один із політичних (дипломатичних) мирних засобів вирішення міжнародних спорів. Переговори означають прямий контакт

сторін із метою досягнення взаємно прийняттого рішення і, як правило, передують іншим засобам вирішення спорів [4].

В умовах сучасної України використовуються медіаторні принципи.

Медіація – міжнародний, загальнозживаний термін, - це переговори за участі нейтрального посередника, котрий організовує процес переговорів таким чином, що сторони самі знаходять обопільно прийнятне рішення, для отримання незвичного результату.

У сучасній філософії з'явився напрямок комунікативної філософії. Його ідея— ідеальна комунікація, або трансцедентна прагматика і трансцедентна риторика. Комунікація між різноманітними суспільними осередками, організаціями, установами має бути не конфронтативною, а толерантною та ефективною.

Наприкінці ХХ ст. комунікації набули глобального і космічного змісту [5] Зараз почалось осмислення глибинної сутності комунікацій в межах міждисциплінарних досліджень або меганаукових розробок.

Дж. Гербнер, а за ним Г. Почепцов [6] виділяли такі етапи у розвитку комунікації:

доіндустріальний («обличчям до обличчя»). Такий процес спілкування був властивий усій спільноті і мав вигляд переважно міжособистісної, інтерперсональної комунікації, що відбувалася у формі діалогу або монологу;

друкований (створений першою індустріальною революцією і характеризується появою масової аудиторії);

телевізійний (з'явився завдяки другій індустріальній революції).

Отже, як діалогічна діалектика, так і діалектика як метод логічного мислення та пізнання за своєю сутністю є одна і та ж діалектика. Таким чином, підбиваючи підсумки ми бачимо на історичних етапах як поступово розвивалося поняття діалектики:

На сучасному етапі розвитку комунікативних теорій з'явилася комунікативна теорія в публічному управлінні. Публічне управління як суспільне явище надзвичайно гостро відчуває потребу у встановленні та підтриманні сталих комунікативних зв'язків між його суб'єктами й об'єктами, використанні

спеціальних засобів інформаційного обміну, завдяки яким забезпечується та безпосередньо здійснюється управлінський процес.[7]

Література:

1. Платон. Избранные диалоги, Москва. Художественная литература, 1965. 440 С.
2. Антология мировой философии в 4-х томах, част. 1, Москва.: Мысль, 1969. 576 С.
3. Антология мировой философии в 4-х томах, част. 3, Москва.: Мысль, 1971. 760 С.
4. Українська дипломатична енциклопедія. Т. 2. – Видавництво «Знання України». 2004. С. 274
5. Бебик В.М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка публік рилейшнз: монографія. К.: МАУП, 2005 – 438 С.
6. Почепцов Г., Теория коммуникации. Ваклер. 2001. 367 С.
7. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні, навчальний посібник, Дніпропетровськ, ДРІДУ, 2015, С. 3

